
МАТЕРІАЛИ

DOI 10.32782/2224-0926-2023-1-44-8

Галина Максим'юк

ПОЛЬСЬКІ МУЗИКАНТИ В КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ СТАНИСЛАВОВА (ГАЛЕРЕЯ ПЕРСОНАЛІЙ)

Музичне життя Станиславова (тепер – Івано-Франківськ) другої половини XIX – перших десятиріч XX століття розвивалося завдяки місцевим мистецьким силам та приїжджим артистам, які давали власні концерти чи брали участь у музичних імпрезах музичних товариств.

Велика роль у мистецькому розвитку міста належала польським музикантам. Дехто з них тут народився, отримав початкову музичну освіту і далі пішов у великий світ, повертаючись часом додому на гостинні виступи. Декого доля пов'язувала зі Станиславом тільки на певний час: митці прибували до міста, працювали кілька років і від'їжджали, залишаючи по собі добру пам'ять і жаль за тим, що з ними довелося розпрощатися. Інші мали в Станиславові тільки гастрольні концерти, які, здебільшого, робили дуже добре враження на слухачів, і ті з надією чекали на чергові імпрези за участю вже улюблених артистів. Якщо сформувані списки тих музикантів, які гастролювали у Станиславові в 1900–1920 роках, можна побачити, що на першому місці за кількістю прізвищ – співаки, на другому – скрипалі, які ділили концертну програму з піаністами.

Інформацію про деяких із них можна почерпнути із довідникової літератури (скажімо, зі Словника біографічного театру польського (Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765–1965. PWN: Warszawa, 1973), доступного на інтернет-сайтах, однак серед музикантів, які впливали на розвиток мистецького життя Станиславова в період до Першої світової війни, є значна кількість тих, про особу та діяльність яких відомо небагато. Це композитор, диригент, педагог, керівник Музичного товариства ім. Монюшка у Станиславові в 1880–1897 рр. Міхал Бернацкі (Michał Marian Biernacki, 1855–1936), співак, диригент і педагог, засновник чоловічої «дванадцятки» (на основі якої виникло хорове товариство ім. Ф. Шопена) Вітольд Матога (Witold Matoga), мистецький директор (художній керівник) Музичного товариства ім. С. Монюшка, диригент оркестру, хору, перших опереткових і оперних вистав товариства Віктор Міллер (Wiktor Miller), скрипаль і педагог, який викладав у школі-консерваторії Музичного товариства ім. С. Монюшка та в українській музичній школі при «Станиславівському Бояні» Леон (Ляйб) Гакер (Leon (Leib) Hacker), віолончеліст і педагог Ришард Гайслер (Ryszard Geisler), піаністки і викладачки класу фортепіано в консерваторії Музичного товариства ім. С. Монюшка Корнелія Тарнавська (Kornelia Tarnawska), Гелена Оттманувна (Helena Ottmanówna), Яніна Лусаковська (Janina Łusakowska) та інші.

Мистецьким постатям часто присвячувала статті, рецензії, менші чи більші інформаційні замітки станиславівська преса. Найбільше про них сьогодні довідуємося із часопису «Kurjer Stanisławowski».

Галерея персоналій польських музикантів – це творчі портрети митців, розміщені по розділах із врахуванням їхнього фаху. Поділ досить умовний, оскільки майже кожен із музикантів суміщав у одній особі різні царини діяльності (до прикладу, композитори були й добрими виконавцями-інструменталістами, співаки і ті ж самі концертуючі співаки/скрипалі/піаністи – чудовими педагогами; дехто займався музично-критичною діяльністю тощо).

У написанні імен та прізвищ польських митців застосовано метод транслітерації.

I. КОМПОЗИТОРИ, МУЗИЧНІ ДІЯЧІ

Серед місцевих музикантів, перш за все, згадуємо **ФРАНЦІШЕКА РОМАШКАНА** (Franciszek Romaszkan) – чудового піаніста, композитора і диригента, мецената, людину надзвичайної скромності в оцінці свого музичного таланту. Ф. Ромашкан став засновником першого у місті польського музичного Товариства шанувальників музики, у 1900-і роки очолював Музичне товариство ім. Монюшка. Митець уникав публічності і не любив, коли говорили чи писали про його мистецькі досягнення та організаційні заслуги. Шкода, що майже всі твори Ф. Ромашкана пропали у вирі двох світових воєн, як і майно родини – з сімейною картинною галереєю, бібліотекою, нотними рукописами. Про нього залишилася тільки згадка у вигляді родинного «палацу» в міському парку над озером.

Нам мало відомо про життя та творчість цього видатного польського музиканта вірменського походження¹. Народився він 21 серпня 1851 року в м. Граці (Австрія). Музичну освіту здобув у відомого польсько-вірменського піаніста, педагога, учня Ф. Шопена Кароля Мікулі.

У 1871 році Ф. Ромашкан заснував у Станиславові Товариство шанувальників музики, головою якого був тривалий час. Товариство постійно влаштовувало музичні вечори та благодійні концерти. Один із таких заходів відбувся 18 травня 1892 року; дохід від нього передали на користь товариства «Народна школа». У листопаді 1885 року був влаштований декламаційно-музичний вечір на користь прусських політичних в'язнів. 11 січня 1885 р. відбувся спільний концерт Товариства шанувальників музики та Музичного товариства ім. Монюшка на допомогу погорільцям м. Городенки.

При Товаристві шанувальників музики діяла музична школа.

Ф. Ромашкан був широко відомий серед культурних кіл Станиславова. Він був ініціатором музичних імпрез, дбав про запрошення до участі у концертах музикантів з інших міст. Навколо нього гуртувалися не лише польські, але й українські музиканти, про що згадував адвокат Теофіл Окуневський, який у 1880-і роки проживав у Станиславові. Також барон Францішек подарував «Станиславівському Бояну» чимало нот із своєї багатой бібліотеки. Деколи Ф. Ромашкан виступав на Шевченківських концертах як соліст та ансамбліст.

Не в усі роки існування музичне товариство Ромашкана було численним, однак його члени відносилися до свого очільника з великою повагою і захопленням. Відомо, що 4 жовтня 1880 року Товариство, святкуючи іменини митця (День св. Франциска),

¹ Життєвий та творчий шлях Ф. Ромашкана та його листування з Е. Грігом більш докладно висвітлені в нашій статті «Маловідомі сторінки музичного Станиславова: листи Франца Ромашкана до Гріга» у журналі «Українська музика», 2013/1 (7). С. 114–122.

вручило йому відзнаку-емблему: золоту ліру з емаллю, прикрашену діамантами. Коли в липні 1886 року Товариство шанувальників музики відзначало 15-річчя свого існування, Ф.Ромашкану були подаровані гарно виконаний адрес, підписаний всіма членами спільноти, і срібний вінок із написом: «Товариство приятелів музики – на визнання 15-річної праці».

Між музичним товариством Ромашкана і трохи молодшим від нього за часом заснування Музичним товариством ім. Монюшка існували відносини мистецької конкуренції, але і співпраці. Згодом вони, ймовірно, об'єдналися, залишивши назву товариства ім. Монюшка, а Ф. Ромашкан був обраний його головою (припускаємо, що це відбулося на початку 1900-го року).

11 червня 1912 року відзначалося 40-річчя Музичного товариства ім. Монюшка та діяльності Ромашкана «на музичному полі». На його честь цього дня була поставлена опера «Тоска» Дж. Пуччіні (водночас це був 50-й оперний спектакль товариства). У дописі про цю подію в місцевій газеті було описано вітання ювіляра на сцені Станиславівського театру (сьогодні – Івано-Франківська обласна філармонія імені Іри Маланюк). Митець, який мало радів такій підвищеній до себе увазі, вислухав багато приємних і справедливих слів на свою адресу, отримав від товариства срібну лаврову галузку з присвятою, море вітальних телеграм, вінки, квіти, «які він приймав, повний – як завжди – скромності, надзвичайно в словах скупий, зате тим швидший до дії»².

У Товаристві ім. Монюшка Ф. Ромашкан провадив енергійну музичну діяльність, пов'язану з концертною справою, керував оркестром (у 1904 році в оркестрі було 30 музикантів), цікавився діяльністю музичної школи (консерваторії) товариства. Він неодноразово був головою екзаменаційної комісії на іспитах у музичній школі, часом на екзаменах-концертах (пописах) виконував роль концертмейстера (зокрема, 27.VI.1910 року на такому пописі акомпанував скрипалям).

Виконавська діяльність Ф. Ромашкана. Ф. Ромашкан був добрим піаністом, виступав на концертах як соліст і у складі інструментальних ансамблів. Особливою популярністю користувалося фортепіанне тріо – Леон Гакер (скрипка), Ришард Гайслер (віолончель) та Францішек Ромашкан, яке брало участь у багатьох музичних імпрезах Станиславова.

З того, що нам відомо, у сольному репертуарі Ромашкана були п'єси Ф. Шопена, фортепіанні концерти Й. С. Баха, Р. Шумана, Е. Гріга.

Перелік концертів, про які вдалося довідатися, далеко неповний через відсутність більшої інформації. Крім того, у концертних анонсах чи дописах у станиславівських часописах 1870-х – 90-х років часто не вказуються виконавці, а подекуди й автори творів. Тому подаємо дані лиш про деякі музичні імпрези:

22 листопада 1901 р. Ф. Ромашкан виконав клавірний концерт d-moll Й.С. Баха. У газетному дописі даний номер концертної програми назвали одним із найважливіших: «Відклавши вбік саму вартість твору, який в літературі музичній і класичній займає одне з перших місць, партія фортеп'янова, надзвичайно складна, вільна від усіляких ефектів напрямку модерністського, спочивала в руках досвідченого піаніста [ана] бар[она] Ромашкана, який відіграв концерт той зі спокоєм правдиво артистичним і зрозумінням твору, долаючи при цьому надзвичайні труднощі технічні»³.

19 жовтня 1902 року в Станиславові відбувся ювілейний концерт-вшанування папи

² Kurjer Stanisławowski, 1912/1397.

³ Kurjer Stanisławowski, 1901/845.

Льва XIII, на якому, крім інших номерів, прозвучав «Гімн до св. Цецилії» Ш. Гуно у виконанні Ф. Ромашкана, Ф. Соучека та В. Міллера (фортепіано, скрипка, фісгармонія).

8 листопада 1902 року на музичному вечорі товариства ім. Монюшка Ф. Ромашкан, Л. Гакер і В. Міллер презентували слухачам «Andante із відомого Тріо Рубінштейна. Мелодійний і доступний цей твір виконаний з завзяттям правдиво артистичним і належним розумінням»⁴.

19 листопада 1902 року на музичному вечорі товариства ім. Монюшка Францішек Ромашкан і Корнелія Тарнавська виконали у супроводі струнного оркестру подвійний клавірний концерт C-dur Й.С. Баха. Обидва виконавці були відзначені в дописі як тонкі музиканти, що відчувають стиль композитора, настрої твору і є чудовими фахівцями. На цьому ж концерті Ф. Ромашкан виступив як піаніст-концертмейстер Леона Гакера у «Колісанці» Б. Годара – одному з найпопулярніших на той час творів композитора.

20 лютого 1903 року Ф. Ромашкан брав участь у камерному вечорі Музичного товариства ім. Монюшка, де виконав фортепіанну партію у Тріо F-dur op. 80 Р. Шумана. 3 березня того ж року він диригував на черговому концерті товариства його струнним оркестром. Прозвучали Серенада Р. Фукса, Сюїта Г. Рейнгольда і Прелюд Ж. Массне.

20 червня 1905 року Ф. Ромашкан виступив на концерті Товариства ім. Монюшка, виконавши партію фортепіано у Фортепіанному квінтеті А. Дворжака. 9 грудня того ж року виконав фортепіанну партію на концерті товариства у Тріо Ф. Мендельсона: «Під оглядом виконання артистичного на першому місці поставити належить Тріо Мендельсона. Досконалий склад неперевершених музикантів (панове б[а]р[он] Ромашкан, Гакер і Гайслер), як також сам твір, надзвичайно прозорий і мелодійний, викликав загальний захват»⁵.

26 листопада 1906 року Ф. Ромашкан брав участь у тематичному концерті Товариства ім. Монюшка, присвяченому творчості Р. Шумана. Грав у Фортепіанному квінтеті композитора і не тільки: «Атракцією вечору був виступ високо поцінованого і заслуженого презеса п[ана] бар[она] Ромашкана, який, беручи активну участь як піаніст майже в кожному з номерів програми, дав доказ, що поруч з незвичкою технікою, знаннями музичними, талантом композиторським і т. д. має великий смак і відчуття і може тонким відчуттям і розумінням вникнути в думку геніального композитора»⁶.

21 жовтня 1907 року Ф. Ромашкан виступав на концерті Товариства ім. Монюшка у складі інструментального тріо; прозвучало фортепіанне Тріо Фолькмана (Гакер, Гайслер, Ромашкан). На цьому ж концерті був виконаний романс Ромашкана «Прощання» (співав Гуго Заті).

14 листопада 1910 року в концерті Товариства ім. Монюшка Ф. Ромашкан виступив у двох ансамблях (Тріо Шопена (разом з Гакером та Гайслером), Фортепіанний квінтет Гольдмарка) і як соліст (Ноктюрн і Полонез Шопена). У відгуку на концерт дописувач віддав належне його виконавському мистецтву: «Мусимо [...] наш жаль виразити, що, маючи в нашому місті піаніста того рівня, як б[а]р[он] Ромашкан, так рідко маємо можливість його чути. Виконуючи три твори Шопена, з бездоганною технікою і просто феноменальною будовою руки, дав нам інтерпретацію ясну, щирю, без жодного перебільшення, а наповнену правдиво артистичним відчуттям думки нашого барда. Сердечний

⁴ Kurjer Stanisławowski, 1902/895.

⁵ Kurjer Stanisławowski, 1905/1056.

⁶ Kurjer Stanisławowski, 1906/1107.

прийом з боку нашої публіки може заохотить б[а]р[она] Ромашкана, щоб частіше з'являвся на концертній естраді»⁷.

13 листопада 1911 р. в концерті Товариства ім. Монюшка Ромашкан успішно виступив у двох ансамблях. Були виконані *Andante* з Фортепіанного квінтету Дж. Фільда і Фортепіанний квартет Р. Шумана (повністю).

12 грудня 1912 р. у концерті Товариства ім. Монюшка Ромашкан грав а-молл'ний концерт Р. Шумана. Станиславівська преса відзначила чудове виконання.

Композиторська творчість Ф. Ромашкана. Творчість Ф. Ромашкана майже не збереглася, за винятком кількох вокальних опусів. Це романси на слова Г. Гейне та О. Редвіца, які увійшли до трьох вокальних збірок (видані у 1871 та 1883 роках).

Відомо, що Ромашкан писав фортепіанні та вокальні твори (романси, хори). Еталоном для нього була музика Едварда Гріга (він був знайомий і листувався з уславленим композитором), тож можна припустити, що митець сповідав схожі із ним музичні принципи. Не маючи фахової композиторської освіти, Ромашкан вважав себе дилетантом, аматором, про що писав у одному з листів до Гріга. Наскільки це твердження відповідає дійсності, сказати важко, адже композитор міг недооцінювати свою творчість.

Про деякі вокальні композиції Ромашкана довідуємося з відгуків на концерти, розміщених у часописі «*Kurjer Stanisławowski*». Так, 10 жовтня 1901 року, на концерті Музичного товариства ім. Монюшка прозвучали пісні митця у виконанні відомого польського співака Адама Людвіга. У анонсі часопису від 6 жовтня значиться: «Звертаємо увагу шан[овних] Читачів на чудові пісні нашого станиславівського композитора п[ана] бар[она] Ромашкана, який незліченну кількість своїх композицій в скромності тримає у сховку і тільки рідко коли в колі добрих знайомих сідає до фортеп'яну – щоб їх запродукувати» (за 29 вересня в часописі був розміщений текст вірша самого А. Людвіга, до якого Ромашкан написав музику і який мав прозвучати на концерті).

У дописі на цей концерт «*Kurjer Stanisławowski*» від 13 жовтня 1901 р. відзначає різноманітні заслуги Ромашкана як голови товариства Монюшка, керівника роботи над інструментальними ансамблевими творами концертної програми та композитора. Автор допису говорить про те, що товариство Монюшка очолила, нарешті, людина, яка змогла відновити колишній високий рівень його імпрез, воно отримало «протектора – здібного і неперевершеного музиканта, який ціле життя присвятив ґрунтовним студіям музичним і в самотності своїй – відмежований від світу станиславівського чудовими липами, творить там у своєму закутку прекрасні пісні і покращує свій високий артистизм, в особі п[ана] б[арона] Ромашкана [...] Його пісні не є аріями в старому стилі чи розраховані на ефект, але своєрідні дрібні перлинки, що характеризують хвилевий настрій композитора, його думку, яку [він] майстерно заковує в тони, а при цьому впливає почуття і пестить мелодією». Після виконання вокальних мініатюр вдячна публіка кілька разів викликала на сцену автора, співака та перекладача тексту, який в оригіналі написаний німецькою мовою. Потрібно сказати, що А. Людвіг часто виконував пісні Ромашкана як у загальних концертах, так і у своїх сольних, і вони завжди приймалися з великим успіхом.

Щодо інших романсів, знаємо, що в анонсі на концерт Музичного товариства ім. Монюшка 18 грудня 1901 року серед творів програми є «Мазурка» Ф. Ромашкана. Виконавцем цього вокального твору був Вітолд Матога – ще один відомий (поряд із А. Людвігом) польський співак у Станиславові. 3 лютого 1905 року на одному зі станиславівських концертів виступив Гуго Заті із двома піснями Ромашкана: «Зачарована

⁷ *Kurjer Stanisławowski*, 1910/1315.

королівна» і «Нічна пісня». 12 травня 1918 року «Пісня литовська» Ромашкана прозвучала у виконанні А. Людвіга на сольному концерті співака.

Про хорові твори митця теж знаємо небагато:

10 листопада 1880 року на концерті Товариства шанувальників музики був виконаний хор Ромашкана «Ангел» (для мішаного складу).

15 грудня 1880 року на вечорі цього ж товариства прозвучали 2 твори Ромашкана для мішаного хору: «Ніч» і «До лісу».

13 грудня 1885 року на концерті Музичного товариства ім. Монюшка було виконано хор Ромашкана «Весняна пісня».

15 грудня 1912 року на концерті Товариства ім. Шопена прозвучав хор Ромашкана «Нічна пісня».

Точна дата смерті барона Францішека невідома. Ева Ласоцка (онука його старшого брата Якуба) подала 1935 рік, у «Словнику польських музикантів» Ю. Хомінського (Краків, 1967 рік видання) вказано 1904, а Вільна енциклопедія вірмен у Польщі роком його смерті вважає 1926⁸.

Поряд із Францішеком Ромашканом велику роль у музичному житті Станиславова відіграв **МІХАЛ БЕРНАЦКІ** (Michał Marian Biernacki, 1855–1936). Композитор, музичний діяч, диригент, педагог, музичний критик, піаніст та віолончеліст, він сімнадцять років своєї життєдіяльності віддав Станиславівському Музичному товариству ім. С.Монюшка (свою працю в ньому розпочав у 25-річному віці).

М. Бернацкі і Музичне товариство ім. С. Монюшка. До Станиславова митець приїхав у 1880 р., маючи за собою навчання у Варшавському музичному інституті (класи Г. Рогуского (Gustaw Roguski – гармонія і контрапункт), В. Желеньського (Władysław Żeleński – композиція), Й. Гебельта (Józef Goebelt – віолончель)) та дворічний досвід роботи віолончелістом у оркестрі Варшавської опери. Від 1 вересня 1880 року М. Бернацкі став художнім керівником товариства (прийшов на зміну Г. Єдлічці (Guido Jedliczka)), «розвиваючи при цьому жваву діяльність як педагог і композитор»⁹.

Про початок його праці у Станиславові часопис «Kronika» писав: «П[ан] Міхал Бернацкі, директор Тов[ариства] музичного ім. Монюшка, талановитий і здібний музикант, к[олишній] учень Варшавської консерваторії і знаного музиканта Желеньського, [тільки] недавно став директором Тов[ариства] ім. М[онюшка]. Однак своєю енергією і знанням справи, зміг поставити Тов[ариство] на той шлях, прямуючи по якому, дійде, передбачаємо, найбільших результатів. Спів сольний і хоровий, чоловічий і жіночий; вища і нижча школа [гри] на фортепіано, скрипці і віолончелі розвинулися може відмінно. Не можемо інакше [зробити], ніж як заохотити публіку, яка прагне навчатися музиці, щоб раніше записувалася на навчання, бо курси вже розпочалися і запис [охочих] невдовзі буде припинений»¹⁰. Слова визнання на початку діяльності Бернацкого знаходимо і в дописі про засідання товариства 26 вересня 1880 р.: «Організація ним музичної школи,

⁸ Franciszek Romaszkan. URL: http://www.wiki.ormianie.pl/index.php/Franciszek_Romaszkan (дата звернення: 15.08.2022).

⁹ Gawroński L. Biernacki Michał Marian. Słownik biograficzny miasta Lublina. Tom II. Tadeusz Radzik, Adam A. Witusik, Jan Ziółek (red.). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1996. URL: http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/Content/20989/Slownik_biograficzny_miasta_Lublina_T2.pdf

¹⁰ Kronika: pismo polityczne, ekonomiczne i literackie, 1880/75.

запровадження і суворе дотримання у її викладанні певної систематичності і єдиного спрямування, організація хорів і започаткування систематичної освіти в музиці дає моральну впевненість, що від цієї пори Товариство увійде у нову фазу життя [...]»¹¹. На цьому ж засіданні головою Музичного товариства ім. С. Монюшка обрано Б. Шамейта (Bolesław Szameit), його заступником – Рибчинського (Rybczyński), директором (художнім керівником) – М. Бернацкого, сформовано комітет для наступного року роботи.

Завдяки Бернацкому значно поживалася концертна діяльність Товариства, що відбулося вже в перші місяці його керівництва (при чому програми формувалися так, щоб залучати до виконання твори не лише класиків, але й сучасних польських і зарубіжних композиторів). Так, 17 жовтня 1880 р. під час Літургії прозвучала урочиста жалобна меса на пошанування пам'яті Ф. Шопена, підготована артистами товариства. В той самий день у залі міського казино під керівництвом М. Бернацкого відбувся перший сезонний музичний вечір Товариства ім. С. Монюшка.

21 листопада 1880 р. відбувся другий сезонний музичний вечір Музичного товариства ім. С. Монюшка. М. Бернацкі проявив себе не тільки вмілим організатором концерту, але й виступив як диригент та піаніст-концертмейстер (у Мазурці Ланцетті для двох скрипок і фортепіано). Прозвучали сольні (вокальні й інструментальні), камерно-ансамблеві та хорові твори. Останні були представлені кантатою Вахнянина (в дописі на концерт не подано назви), мініатюрою «Троянди» Желеньського та масштабною Інтродукцією з опери Й. Бжовського «Пивовар із Гента» (Józef Brzowski, «Piwowar z Gandawy»). Окремої згадки заслуговує останній хор. Про те, що колектив Товариства ім. С. Монюшка готує його для свого нового музичного вечора, сповіщалося в одному із листопадових номерів часопису «Kronika: pismo polityczne, ekonomiczne i literackie» (1880/88). Допис на концерт особливо вирізняє цей фінальний номер заходу: «Вечір цей закінчився Інтродукцією Бжовського з оп[ери] «Piwowar z Gandawy» (сцена ярмарку), виконаною мішаним хором і оркестром. Ми вдячні Дирекції за впровадження на наші вечори поважних авторів, цілковито у нас невідомих – [ми] пізнали завдяки цьому твору не тільки нового композитора-співвітчизника, але також і дир[ектор] арт[истичний] п[ан] Бернацкі, завдяки оркестровому аранжуванню для цієї сцени, дав незвичайний доказ свого таланту. Близько 60 осіб брало участь у виконанні [...]. Як хор, так і оркестр виконали цей твір з [великою] точністю і потрібно тільки шкодувати, що на тривалі оплески і прохання про повтор не відбулося задоволення потреб слухачів»¹².

29 листопада 1880 р. артистичні сили Товариства ім. С. Монюшка взяли участь в урочистостях на честь 50-ї річниці Листопадового повстання у Варшаві; зазначалося, що виконання і хорових, і сольних творів було зразковим¹³.

20 грудня 1880 р. під художнім керівництвом М. Бернацкого відбувся черговий музичний вечір Товариства ім. С. Монюшка. Номери програми вийшли різноплановими. М. Бернацкі виступив на концерті як віолончеліст у трьох камерних творах (Полонез «Пан Хорунжи» з опери «Графиня» Монюшка для квінтету низьких струнних; фрагмент із опери «Так чинять усі» Моцарта і «Медитація» [«Ave Maria»] Баха-Гуно для мелодікону, скрипки, віолончелі та фортепіано), а також провадив хори, які виконали два твори М. Лисенка у аранжуванні Бернацкого («Ой не гаразд», «Вийду я на гірнюку») і «Отче наш» В. Веньца (Wł. Wieniec) для соло, мішаного хору і мелодікону. У дописі на

¹¹ Kronika: pismo polityczne, ekonomiczne i literackie, 1880/78.

¹² Kronika: pismo polityczne, ekonomiczne i literackie, 1880/95.

¹³ Kronika: pismo polityczne, ekonomiczne i literackie, 1880/96.

концерт найбільше уваги приділено виконанню Полонезу з «Графині» Монюшка: «[...] полонез із «Графині», для 3-х віолончелей, альту і контрабаса, оригінально так написаний нашим великим композитором... полонез в такому вигляді надзвичайно рідко буває у нас виконуваний; – останнього разу, наскільки пам'ятаємо, в [18]74 році у Львові, де п[ан] Волльман [Wollman] так гаряче з нього збирав оплески. – Відіграний з цілковитою точністю і розумінням духу твору на останньому вечорі директором товариства і п[анами] К. В. W. і S. – [він] був вінцем усього, що ми останнім часом із музики чули... викликав також бурю оплесків і мусів бути повторений. – Вважаємо, що виразимо бажання багатьох любителів музики, коли скажемо, що радимо його при першій же нагоді послухати знову»¹⁴.

Серед концертів за участю музикантів із Товариства ім. С.Монюшка в інші роки є інформація про вечір пам'яті А. Міцкевича, що відбувся 28 листопада 1885 р. завдяки Педагогічному товариству Станиславова. Прозвучало Фортепіанне тріо Ф. Шопена в трьох частинах (виконавців не вказано, але партію віолончелі напевно виконував М. Бернацкі) і хор «Na Żmudzi» з кантати Дембінського (Bolesław Dembiński). 13 грудня 1885 р. Товариства ім. С. Монюшка провело концерт, який можна назвати камерним (крім двох хорових номерів, прозвучали три інструментальні ансамблі та пісні). Можливо, партію віолончелі у струнному квартеті Ю. Свендсена – одному із ансамблів концерту – теж виконував М. Бернацкі.

11 січня 1886 р. «монюшківці» взяли участь у концерті на допомогу погорільцям із Городенки, а 11 квітня того ж року у Станиславові відбувся великий концерт, програма якого була викладена, через її винятковість і складність, у хроніці «Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego»: «Містила вона [програма] 1) цілком усю музику до «Сна в літню ніч» Мендельсона з текстом декламацій і хорами, так само, як її тут, у Варшаві, презентував Мюнхгаймер; 2) Фортепіанний септет Гуммеля і 3) Ювілейну кантату Желеньського на ювілей відстоювання Відня, яку до цього часу виконали тільки в Кракові. Твір цей зробив велике враження, особливо середня його частина «Молитва до Богородиці». Точність виконання в цілому концерті заслуговує на відзначення і свідчить про сумлінну працю директора»¹⁵.

Мрією Бернацкого були регулярні оперні вистави у Станиславові за участю музикантів-аматорів товариства. Започаткувати «оперний напрямок» діяльності він вирішив з постановки опери «Графиня» С. Монюшка (1896 р.). Вочевидь, містом почали ходити найрізноманітніші чутки про його намір, і митець був змушений прояснити громадськості ситуацію навколо опери через лист до редакції часопису «Wolny Głos Stanisławowski». Лист був надрукований у одному із червневих випусків газети 1896 року. Наводимо його текст:

«Шановний Пане Редакторе! Зустрічаючись чи то з недостатньою, чи то помилковою інформацією стосовно постановки «Графині» Монюшка, дозволяю собі переслати кілька слів пояснення щодо цього:

Насамперед, думка [про] виконання цього твору прийшла [до] товариства ім. Монюшка з метою вшанування «свого» майстра в цьому власне році ювілейному, який є п'ятдесятим від часу вистави першої його опери («Loterya» [«Лотерея»] в 1846 р.). По-друге – «Графиня» надає для школи співу «товариства» вдячне і широке коло показу [своїх можливостей] (ролі виконуються виключно нашими учнями), охоплюючи: 13

¹⁴ Kronika: pismo polityczne, economiczne i literackie, 1880/103.

¹⁵ Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne, 1886/134.

сольних номерів, 2 з хором, 2 дуети, квартет, септет і хори чоловічі, а найважливіше, що сольні партії настільки чудово урізноманітнені, що маємо тут їхні головні характеристики: ліричний (Броня), драматичний (Графиня) і колоратурний (Єва) – з жіночих ролей, також у чоловічих ролях: героїчний (Казімеж), легкий буффо (Дзідкі та Подчашич) і серйозний (Хорунжи).

«Музична» партія (крім музики, є стільки ж «розмовного» тексту) містить в загальному 23 номери включно з увертюрою і антрактом; на I акт припадає 12, на II – решта номерів.

В оригіналі «Графиня» ділиться на три акти, однак ми обмежуємося 2-ма, оскільки відсутність балету і численних «змін» декорацій змусила до переробки відносно скорочення твору, проте [його] цілість як така зовсім не постраждає.

Більше двадцяти років цю оперу не ставили ні у Львові, ні в Кракові, тому мало є таких, які б її знали, а тим часом це один із кращих творів Монюшка. Для підтримки цього додаю фрагмент із рецензії Ціхомського, що недавно написана з нагоди поновлення «Графині» у Варшаві:

«Від перших акордів пісні «Коли нам пора видається», яка перетворюється тут (в Увертюрі) майже в гимн тріумфальний, Монюшко промовляє потоком такої широї, такої натхненної мелодії, що – здається – чуєш її вперше... А той полонез «Пан Хорунжи» – то інтермецо, далеке від ефектності, що так зворушує до глибини, це правдива перлина і один із найпопулярніших творів Майстра!».

Запевнивши собі допомогу від найвидатніших тутешніх аматорів-артистів, військового оркестру, а також і театру львівського, який позичає [нам] свої костюми, судячи, врешті, з попередніх репетицій, зі щирої праці і запалу наших пань і панів, маємо надію, що до кінця минаючого тижня «Графиня» піде, і піде – дай Боже – успішно.

Прошу прийняти Шан[овного] Пана вирази моєї правдивої поваги.

М. М. Бернацкі»¹⁶.

Однак створити такий оперний відділ при Товаристві С. Монюшка, який би постійно ставив оперні спектаклі, митцю не вдалося¹⁷.

М. Бернацкі – композитор. Творчий доробок митця – це жанри хорової та камерно-вокальної музики, симфонічні композиції, а також твори для фортепіано, віолончелі і скрипки, обробки народних пісень.

Поки що нам трапилися ноти тільки одного твору Бернацкого. Можливо, він створений у Станіславові, а можливо – раніше, у Варшаві. Безперечно те, що це ранній його опус. Варшавський часопис «Echo Muzyczne» розмістив твір композитора у нотному додатку до № 18 за 1880 р., а станіславівська «Kronika» (1880/80) відразу сповістила про цей факт читачів. Це Романс для скрипки і фортепіано, охарактеризований у варшавському часописі, як твір «дуже шляхетно і гарно написаний».

Романс Бернацкого – розгорнута концертна п'єса, створена із прекрасним знанням можливостей скрипки, партія якої демонструє і кантилену, і віртуозність. Мелодика твору рельєфна, емоційна, широкого дихання, опирається на типову пізньоромантичну гармонію, форма – струнка й водночас «жива», поемна, витікає із безперервного ладо-гармонічного й фактурного оновлення теми. В кожній музичній деталі відчувається добра фахова підготовка автора. Цим Романс Бернацкого вигідно відрізняється від

¹⁶ Wolny Głos Stanisławowski, 1896/10.

¹⁷ Ciwkacz O. Z dziejów opery amatorskiej Towarzystwa muzycznego im. St. Moniuszki w Stanisławowie (1871–1914). URL: <http://stanislawow.net/historia/opera.htm> (дата звернення: 20.02.2023).

великої кількості творів такого типу і часу, коли навіть здібні композитори, із професійною освітою, опинилися у схожих за тематикою мініатюрах на межі професіоналізму і дилетантства. Чи виконувався Романс у Станиславові, даних поки що не маємо.

Стосовно інших творів композитора, що були написані і виконані у Станиславові, також знаємо небагато. Це, перш за все, кантата «Свати», про прем'єру якої була замітка у часописі «Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne»: «В Станиславові, в Галичині, у квітні ц[ього] р[оку] була виконана на концерті тамтешнього Товариства музичного імені Монюшка кантата під назвою: «Свати» в 2-х частинах для оркестру і хору з солістами авторства директора того ж Товариства, Міхала Бернацкого, про яку схвально відгукуються газети та [інші] галицькі видання, віддаючи похвалу діяльності згаданому артисту, який протягом 5-річного керівництва в Товаристві музичному дав пізнати вже кілька своїх творів; останній же виконав з залученням військового оркестру і хору співаків, в загальному 78 осіб»¹⁸. 13 грудня того самого року на музичному вечорі Товариства ім. С. Монюшка прозвучала пісня авторства Бернацкого «Кохаю тебе».

М. Бернацкі неодноразово брав участь у композиторських конкурсах. Один із них відбувся в 1887 р.; його провело Варшавське товариство музичне – на написання кантати для солістів, хору і оркестру або фортепіано. На конкурс надійшло чотири композиції, з яких одна відсіялася як слабка. Серед решти залишилися дві кантати Бернацкого: побудована на народних мелодіях із збірки О. Кольберга та віршах Я. Кохановського (Jan Kochanowski) обрядова народна картинка «Sobótka» («Купальська ніч») і гумористична кантата «Sen i Kabała» («Сон і кабала») на текст Л. Кондратовіча (Ludwik Kondratowicz). Члени журі вказали на переваги і недоліки обох творів, зокрема, зауваженням до першого був вибір із збірки Кольберга не досить яскравих мелодій і недостатньо продумана оркестровка в деяких розділах (щодо яскравості мелодій можна тільки висловити здогад (ми не знайшли публікації твору): якщо композитор вибрав наспіви, які у збірці виявилися найбільш архаїчними (обрядовими язичницькими), то вони і не могли мати того яскравого і цікавого, на думку членів журі, тематизму, що відрізняє більш пізні народні зразки і на які, вірогідно, вони й орієнтувалися, будучи представниками польської романтичної школи). Що стосується другого твору, тут авторіві закинули значні впливи Вагнера і Шумана. Проте, хоч композитор не здобув перемоги, журі відзначило, що в автора «є талант, який заслуговує на визнання»¹⁹. Враховуючи, що твори подавалися анонімно, це досить висока оцінка композиторської майстерності Бернацкого.

У квітні 1895 р. М. Бернацкі отримав перше місце на конкурсі сольної пісні, який оголосила редакція часопису «Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne» (всього на конкурс надійшов 81 твір). Перемогла його вокальна мініатюра «Tęskny» («Тужливий») на слова К. Гашиньського (Konstanty Gaszyński). Про кожного з переможців конкурсу (було присуджено три премії) редакція опублікувала невеликий творчий портрет. Завдяки цьому можна скласти враження про інші твори митця: «Із скрипкових композицій Бернацкого потрібно назвати *Романс*, а також скрипкову транскрипцію *Романсу* Годара. *Пісня вечірня* для мішаного хору вийшла накладом нашого *Еха*. З фортепіанних творів написав Бернацкі сюїту *a-moll* для фортепіано, і фантазію *Сон і кабала* для оркестру і хору, також мес[и] *c-moll* і *F-dur* та *Sielankę* [напевно, тут описка і йдеться про кантату «Sobótka»] для хору і оркестру. Премійований кілька разів на конкурсах Варшавського товариства музичного, отримав у 1893 р. нагороду на конкурсі у Брюсселі; теперішня

¹⁸ Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne, 1885/86.

¹⁹ Echo Muzyczne», 1887/190.

нагорода нашого конкурсу збільшує кількість заслужених відзнак таланту і праці композитора. Музичні задуми Бернацкого самобутні, піднесені, свіжі, гармонізація шляхетна, оркеструє добре, одним словом, [від нього] слід чекати у рідній музиці чудових досягнень. Б[ернацкі] також бігло володіє пером; наші читачі, напевно, пам'ятають його статтю про нову методику скрипкової гри»²⁰.

Стосовно згаданої статті, то вона була опублікована в 1892 р. у трьох номерах часопису «Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne» – №№ 433, 435 і 437. В ній автор фахово аналізує і рекомендує до використання в навчальній практиці «Нову школу скрипкової гри» К. Вассмана (K. Wassman); в статті дається спочатку загальний опис змісту розділів посібника, а потім розглядаються особливо доречні рекомендації з ілюструванням їх нотними прикладами і поясненнями. Бернацкі робить висновок, що в праці педагога і учня запропонована методика цілком доцільна.

1897 року М. Бернацкі переїхав до Варшави, де провів другу половину свого життя (викладав теоретичні предмети в консерваторії та Вищій школі музики ім. Ф. Шопена, був музичним рецензентом часопису «Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne», керував хором Варшавського музичного товариства та був педагогом у його школі, також провадив хор Товариства любителів хорового співу при костелі Св. Трійці; у 1901 році написав підручник «Основи музики» («Zasady muzyki»), який витримав низку видань).

Після від'їзду митця зі Станиславова діяльність Музичного товариства ім. С. Монюшка послабилася, про що писало «Słowo Polskie»: «[...] Товариство музичне ім. Монюшка підупада[є] щораз більше, хоч так гарно розвивалося. Воно мало чудову школу, яка зараз майже згорнулася; володіло славною маркою артистичною і мало багато заслуг. Але виявляється, що трималося воно на двох особах: однією був директор Бернацкі, [...] другою – голова Шамейт [...]. І так Станиславів, що посідав колись, коли був ще таким маленьким, два рухливі Товариства музичні (шанувальників – під батуту Ромашкана, і Монюшка), ймовірно, невдовзі залишаться без жодного!»²¹.

Песимістичний прогноз дописувача не справдився. Після об'єднання двох товариств у одне, яке залишило у своїй назві ім'я С. Монюшка, при ньому з новою силою розгорнула діяльність музична школа-консерваторія, більш інтенсивним стало проведення концертів та на базі товариства була створена аматорська оперна трупа для постійних оперних спектаклів, як колись того прагнув Міхал Бернацкі.

Серед митців, що працювали в Станиславові із молоддю, відзначилися **ЗИГМУНТ УРБАНІ** та **АНТОНІ УРУСЬКІ**. Обидва викладали музичні предмети в чоловічій учительській семінарії міста (З. Урбані – з 1902 по 1906 рік, А. Урусські – з кінця 1906 по (орієнтовно) 1911). Обидва були композиторами, добрими виконавцями-інструменталістами (З. Урбані – скрипаль, А. Урусські – піаніст), диригентами. Перед прибуттям до Станиславова Урусські викладав у Ряшеві (Rzeszów), натомість на його місце у Ряшів був переведений Урбані; своєю чергою, Урусські прийшов на місце Урбані до Станиславова.

Кожен із митців цілковито присвячувався музиці і вихованню молодого покоління, дбав про розвиток музичної культури тих місць, де працював, гуртував навколо себе шанувальників музичного мистецтва.

ЗИГМУНТ УРБАНІ (Zygmunt Gabriel Urbanyi, 1872–1937) народився в Станиславові в угорській родині (його дід по батькові переселився з сім'єю до Галичини після

²⁰ Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne, 1895/601.

²¹ Słowo Polskie (wydanie poranne), 1899/258.

Зигмунт Урбані (світлина з відкритих інтернет-ресурсів).

поразки революції 1848 р.). Закінчивши Станиславівську вчительську семінарію (1891) та музичну школу при Музичному товаристві ім. С. Монюшка, він три роки по черзі викладав у чоловічих школах Надвірної, Яворова і Грудка (Gródek, Польща). Відслуживши у війську, працював у школах Самбора й Перемишля. В 1897–1900 рр. навчався на педагогічному факультеті Празької консерваторії, а також пройшов кількамісячні курси капельмейстерів у приватній Берлінській консерваторії Laaberduince-Hoch²².

В 1902 році З. Урбані почав викладацьку й мистецьку діяльність у Станиславові, долучившись до культурного життя родинного міста. Він веде уроки музики та співу в учительській семінарії, керує її хором та оркестром, бере участь у її музичних заходах. Найбільше інформації є про організацію Зигмунтом Урбані вечорів (або ранків) на пошану Адама Міцкевича і Тараса Шевченка.

Про Шевченкове свято маємо наступні дані: 15 березня 1902 р. молодь вчительської семінарії організувала концерт пам'яті великого поета, а керівництво ним повністю лежало на плечах З. Урбані. «Продукції хору і оркестру – та загальний попис великої і мозольної праці проф[есора] Урбані – вечір теж з огляду на якість і зміст програми належить зарахувати радше до ряду вдалих концертів. Виконано на ньому композицію п[ана] Урбані для оркестру, хору та соло тенора «Воскреснеш, Руси съвята», що відзначається великою мелодійністю. Була вона також вінцем вечора і похвально свідчить про талант композитора. Кожна її частина сповнена виразності, і чи то в місцях, наповнених драматичною силою, чи теж у наспівних і мрійливих, дібрав п[ан] Урбані відповідний вираз і силу – вводячи слухачів вишуканим опрацюванням і виконанням у правдиво артистичне задоволення»²³. На концерті були також декламації віршів Т. Шевченка і Ю. Словацького, виступав відомий у місті скрипаль Вислоцький, оркестр виконував твори різних композиторів (хоч дописувач висловив зауваження, що замість далекого до тематики свята Дж. Россіні та інших авторів можна було б дати щось із творчості українських та польських митців).

Про Шевченкове свято в учительській семінарії 1904 р. – урочистий вечір до 43-ї річниці пам'яті поета – знаємо, що його організувала українська молодь закладу, і під керівництвом З. Урбані на ньому виступили хор і оркестр семінарії, виконавши кілька пісень та інструментальних композицій.

Музичні імпрези на честь А. Міцкевича проводилися в учительській семінарії щороку в листопаді-грудні. На них постійно виступали хор і оркестр «під вмілою батутою п[ана] проф[есора] Урбані» («Kurjer Stanisławowski», 1902/901, 1901/848, 1903/952, 1904/1005, 1905/1058). Дописувач про концерт 20 грудня 1905 р. ще раз підкреслює здобутки семінарійного оркестру, з яким постійно працює З. Урбані і який досягає щораз вищих результатів, не поступаючись навіть професійному колективу, «чому, зрештою,

²² Urbanyi Zygmunt. Akademia muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy. URL: <https://archiwummuzyczne.pl/musics/people/422> (дата звернення: 10.01.2023).

²³ Kurjer Stanisławowski, 1902/861.

цілком не дивуємося, якщо візьмемо до уваги обставину, що творцем того оркестру і його душею є знаний у нашому місті артист музикант п[ан] Урбані – якого енергія – широкі музичні знання і видатний талант капельмейстерський – біля розвитку цієї гарної справи самі за себе промовляють. То також вирази ці нехай йому будуть визнанням загалу і подякою за кропітку, гарну і поштиву працю»²⁴.

19 жовтня 1902 року в Станиславові відбулися урочистості з нагоди ювілею папи Лева XIII. Під час них прозвучала кантата З. Урбані «Керманіч Петрового човна» («*Sternik łodzi Piotrowej*»): «Є це річ гарна, написана в стилі поважному, для чоловічого хору з товариством духових інструментів»²⁵; «кантата усім подобалась і вийшла дуже добре»²⁶. Також під керівництвом митця чоловічий хор виконав XXVIII концерт Д. Бортнянського «Блажен муж» (спів хору був відзначений як зразковий).

У лютому 1905 року оркестр і хор учительської семінарії брали участь, крім вечора пам'яті А. Міцкевича, у концерті 22 числа (на підтримку вбогих учнів закладу). Вони виконали шість творів, серед яких – Увертюра до опери «Галька» С. Монюшка, фантазія на мотиви польських пісень «Від Вісли до Неману» А. Розенкранца, хор з опери «Двоє скупих» А. Гретрі, куяв'як «Від двору до двору» М. Сіньо (в перекладі для чоловічого хору і симфонічного оркестру). У дописі на цей виступ митець і його колектив були підтримані наступними вдячними словами: «Продукції оркестрові, виконані під батугою проф[есора] п[ана] Урбані – звучали чисто і у виконанні вийшли добре. Тут фактично треба захоплюватися – мурашиною працею п[ана] Урбані, [який зумів] – як би то не було, з матеріалу сирого, необробленого, такі результати досягнути. Під оглядом складу, то, наскільки ми зауважили, дуже багато, а навіть розкішно є укомплектовані інструменти смичкові, інструменти мідні також укомплектовані здібними силами, – а тільки дерев'яних духових інструментів ще трохи бракує. [...] Можемо, отже, проф[есора] п[ана] Урбані щиро з результатами праці привітати, а ті вирази нехай для нього будуть заохоченням для подальшої праці»²⁷.

Останню згадку про З. Урбані в часописі «*Kurjer Stanisławowski*» зустрічаємо в номері за 21 жовтня 1906 р., у статті про посвячення нової будівлі бурси ім. Крашевського (митець під час цього заходу диригував хором).

Важливою сторінкою діяльності З. Урбані були музична критика та публіцистика. Перш за все, це його рецензії. Щойно розпочавши працю в Станиславові, митець долучився до музичного життя міста як активний слухач концертів. На один із них – дебют у Станиславові військового оркестру 24-го полку піхоти – він зробив розлогий допис до «*Kurjerza Stanisławowskiego*» (1902/896). Концерт відбувся 15 травня 1902 р. Рецензент спочатку розглядає склад оркестру, зіграність оркестрових груп, відзначає роботу його капельмейстера, характеризує програму, вдале і не зовсім виконання. Його судження фахові, дещо різкі – митець не оминає «гострих кутів», дає об'єктивну оцінку колективу, репертуару і слухачам, яких на концерт з'явилося небагато.

В кінці 1906 р. З. Урбані переїхав до Ряшева, а в 1919 р. – до Бидгоща, де залишився до кінця життя.

²⁴ *Kurjer Stanisławowski*, 1905/1058.

²⁵ *Kurjer Stanisławowski*, 1902/890.

²⁶ *Kurjer Stanisławowski*, 1902/892.

²⁷ *Kurjer Stanisławowski*, 1905/1014.

Антоні Урускі (світлина з часопису «Nowości illustrowane» (1908/12).

АНТОНІ УРУСКІ (Antoni Adolf Sas-Uruski, 1872–1934) народився, за одними даними, в Станиславові²⁸, за іншими – у Львові²⁹. Гру на фортепіано вивчав у Марії Бронарскої – учениці Кароля Мікулі, після чого з 1892 р. виїхав на подальші студії до Праги, Дрездена і Кракова (під керівництвом В. Желеньского пройшов дворічний курс контрапункту й композиції). Повернувшись до Львова, працював у музичній школі К. Мікулі, а після смерті митця очолював її впродовж двох років (1897–1899).

А. Урускі був чудовим інтерпретатором творів Ф. Шопена і часто виконував їх у концертах. Однак через певні життєві обставини артист був змушений відмовитися від сольної концертної діяльності, зосередившись на викладацькій. Працював він, переважно, в учительських семінаріях різних міст (Львів, Кросно, Ряшів, Станиславів, Чортків).

У Станиславівській чоловічій вчительській семінарії А. Урускі розпочав працю вчителя музики восени 1906 року. Тоді ж він став відомий станиславівській публіці як піаніст, виступивши 18 листопада на лекції «Поезія в музиці Шопена» літератора Яна Петшицкого (Jan Pietrzycki) зі Львова, ілюструючи її творами композитора, про що була згадка у часописі «Kurjer Stanisławowski» (1906/1104).

В Станиславові А. Урускі став членом Музичного товариства ім. С. Монюшка, брав участь у різноманітних заходах навчальних закладів міста та товариства «Сокіл» як диригент та композитор. До прикладу, 26 жовтня 1908 року на III Статутному концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка прозвучали дві обробки польських народних пісень митця у виконанні чоловічого хору – «А за лісом волики мої», «Колискова». У дописі на концерт було підкреслено, що пісні ці «надзвичайно вміло і майстерно опрацьовані»³⁰. 15 листопада 1908 р. на вечорі Т. Костюшка (організований товариством «Сокіл») прозвучала кантата А. Уруского «Встань, білий орле» і згадані вище пісні (виконали хор і оркестр товариства).

Кантата «Встань, білий орле» виконувалася й на інших імпрезах: 23 листопада 1908 р. – на вечорі на честь Міцкевича, влаштованому молоддю вищої школи реальної, 7.XI.1909 р. – під час заходу на пошану Т. Костюшка, влаштованому «Соколом» (виконавці – хор і оркестр Товариства ім. С. Монюшка, диригент – В. Міллер).

Стосовно інших концертів: 8 грудня 1908 р. на Марійському вечорі мішаний хор Музичного товариства ім. С. Монюшка виконав гімн «Boga Rodzica» В. Желеньского в аранжуванні А. Уруского; 27 листопада 1910 р. відбувся вечір до 80-ї річниці Листопадового повстання стараннями товариств «Сокіл» і «Молодь польська». Були твори Уруского – кантата «Залунайте, пісні», хори «Музикант», «Сон Сокола» для чоловічого хору. Про виступ відзначалося, що це були «досконалі продукції хору сокільського

²⁸ Andrzej Szypuła. Historia jednej kołedy. Antoni Uruski – pianista, dyrygent, kompozytor i pedagog. *Nasz Dom Rzeszów*. 2009/1(39), с. 14–15.

²⁹ Kurjer Stanisławowski, 1908/1176.

³⁰ Kurjer Stanisławowski, 1908/1208.

під батугою друга Урускогo»³¹. 26 листопада 1911 р. хор «Сокола» під керівництвом А. Урускогo виступив на вечорі до річниці Листопадового повстання. 13 листопада 1910 р. відбувся урочистий концерт-вшанування творчості Ф. Шопена силами I польської гімназії, в якому взяли участь учні і викладачі. А. Урускі виконав декілька творів композитора: полонез As-dur, мазурку h-moll, вальс e-moll.

Широкого розголосу набув творчий вечір А. Урускогo, який відбувся у Станиславові 14 березня 1908 року. Про цю подію написав не тільки «Kurjer Stanisławowski», але й краківський часопис «Nowości illustrowane» (1908/12).

В «Kurjerze Stanisławowskim» за 8 березня 1908 р. подається програма вечора, яку, крім перших двох номерів, склали твори композитора: симфонія для фортепіано й оркестру «Смерть Конрада Валленрода» (за поемою А. Міцкевича), солоспів «Твоїх очей мені жаль» і «Не шкода мені квітів», вальс «Над струмком» і ораторія в чотирьох частинах «Eli, Eli, Iamma sabacthani», де I ч. – «Зірка Вифлеємська», II ч. – «Вчення Христа в святинях – схвильованість народу – схоплення Христа і відпровадження Його до суду», III ч. – «Христос перед Пілатом», IV ч. – «Молитва».

У великому дописі на концерт (в «Kurjerze Stanisławowskim») міститься біографічна довідка про автора, характеристика творів та їх виконання: «Не останні риси таланту виявила гарна щодо музичного втілення симфонія для фортепіано з оркестром п[ід] н[азвою] «Смерть Конрада Валленрода», в якій композитор дав пізнати себе як вишуканий піаніст, обдарований великою технікою і субтельним ударом. Також гарно стосовно задуму і властивої автору мелодичної вишуканості звучали мило вальси «Над струмком», відіграні оркестром, для яких композитор зачерпнув мотивів із пісень народних українських. Вінцем вечора однак була велика ораторія релігійна п[ід] н[азвою] «Eli, Eli, Iamma sabacthani», написана для сольних голосів, чоловічого та мішаного хорів, оркестру й фісгармонії. Краса твору полягає головню в речитативах (соло тенора, сопрано, баса) і гарних хорах. Цілість складається з чотирьох частин, що складають одну стильову, поважну і настроєву композицію. Композитор не шукав дешевих ефектів музичних і не прибрав свій твір у блискучі шати, але в поважному темпі і мелодійній градації почуттів, вираженій [і] у витонченій інструментовці, віддав вірно важливість слова і настрій натовпу, що веде Христа на мучеництво. Найкращим є задум частин першої і третьої (речитатив: «Вели Його до Пілата», хор басів: «Ми маємо закон наш», дует: «Доньки Сіону»), а також хори мішані останньої частини. Виконання твору було бездоганне. Хор тримався дуже добре, звучав чисто, творячи вишукано дібраний гармонійний ансамбль. Партії сольні відспівали досконало п[анове] Матога, Дрегер, п[ані] Літинська і Стефанувна»³².

Публіка дуже прихильно сприймала твори А. Урускогo, а дохід від концерту був спрямований на допомогу жіночій бурсі міста.

Після Станиславова митець жив і працював у Чорткові, де завершилося його життя.

З творів А. Урускогo в Галичині виконували кантати «Stabat Mater» і «Surrexit Dominus», солоспів та фортепіанні мініатюри³³. Коляда «Засни, Дитино» («Zasnij, Dziecino») виконується під час Різдвяних Свят у Польщі досі.

³¹ Kurjer Stanisławowski, 1910/1317.

³² Kurjer Stanisławowski, 1908/1176.

³³ Antoni Uruski. «Biblioteka nut chóralnych przygotowana przez Towarzystwo Muzyczne im. Edwina Kowalika»: http://idn.org.pl/towmuz/biblioteka/htmlutf/antoni_uruski.html (дата звернення: 26.01.2023).

Адам Людвіг (світлина з часопису «Nowości illustrowane». 1910/34).

II. МАЙСТРИ ВОКАЛУ

Зі Станиславом початку ХХ століття пов'язане життя **АДАМА ЛЮДВІГА** (Adam Ludwиг; 1875–1952) – відомого польського оперного і камерного співака (баритон), педагога, оперного режисера, музичного критика, організатора хорових товариств, суспільного діяча. Деякий час він очолював дирекцію «Каси хворих» у місті, створив один із перших у австрійській імперії польський робітничий хор, у 1902/3 і 1905/6 навчальних роках вів клас вокалу в станиславівській українській музичній школі, з 1 травня 1904 р. викладав вокал у музичній школі (консерваторії) при Товаристві ім. С. Монюшка. У Станиславові Адам Людвіг провадив і музично-критичну діяльність. Його дописи на концерти в часописі «Kurjer Stanisławowski» написані фахово, неупереджено, гарним стилем. Митець писав вірші, деякі з яких поклав на музику шанований у місті музикант, композитор барон Францішек Ромашкан.

Також, у Станиславові в 1908 р. народилася донька А. Людвіга – Барбара Людвіжанка (Barbara Ludwіżanka) – відома польська акторка.

Народився А. Людвіг 26 листопада 1875 р. у Тернополі. З дитячих років учився грі на скрипці. Закінчив правничий факультет Львівського університету. Вокалу навчався у приватній школі подружжя Сувестр (Souvestre) у Дрездені. Отримав від педагогів добру італійську школу співу. Розквіт співацької кар'єри припав на 1900-і – 1930-і роки.

Як оперний співак А. Людвіг дебютував у 1900 році, виконавши у Львівській опері партії Тоніо в «Паяцах» Р. Леонкавалло та Альфіо в «Сільській честі» П. Масканьї.

Митець відзначався великим артистизмом, вмінням вжитися в будь-яку роль. Серед його оперних героїв – Станіслав і Мацей («Verbum nobile» і «Straszny dwór» С. Монюшка), Амонасро («Аїда» Дж. Верді), Валентин («Фауст» Ш. Гуно), Марсель («Богема» Дж. Пуччіні), Ескамільйо («Кармен» Ж. Бізе), Фігаро («Севільський цирульник» Дж. Россіні) та ін.

Протягом насиченого творчого життя А. Людвіг працював у оперних театрах Львова, Познані, Вільна. Постійно провадив концертну діяльність, був педагогом вокалу (Краків, Познань, Вільно, Гданьск). У різних театрах поставив опери «Страшний двір», «Галька», «Verbum nobile» С. Монюшка, «Валькірія» і «Летючий голландець» Р. Вагнера, «Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Лакме» Л. Деліба, «Трубадур» Дж. Верді та ін³⁴.

Серед розмаїтого камерного репертуару митця були солоспіви й українських композиторів: М. Лисенка, Д. Січинського, Я. Лопатинського.

З великим успіхом виступав А. Людвіг в оперних виставах Музичного товариства ім. С. Монюшка в Станиславові. Так, 20 квітня 1902 р., на честь 25-річного ювілею існування Товариства відбулася імпреза, яка складалася з концерту і оперної вистави «Verbum nobile». У ній А. Людвіг виконав партію Станіслава. За словами дописувача,

³⁴ Adam Ludwиг. Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765–1965. PWN: Warszawa, 1973. URL: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/41406/adam-ludwиг> (дата звернення: 25.10.2022).

це «співак із великим запалом і мистецтвом артистичним, [який продемонстрував] при своєму професіоналізмі співацькому з властивим собі умінням усілякі ефекти голосові», чим припав до вподоби публіці³⁵. 2 червня 1906 р. митець виступив у партії Валентина в опері «Фауст», «відспівав цілу партію захоплююче. Сцена смерті Валентина, як теж ансамбль з хором, викликала глибоке враження, а артиста нагороджено довго невмовкаючими, шаленими оплесками»³⁶. В 1911 році А. Людвіг брав участь у постановках таких опер, здійснених Музичним товариством ім. С. Монюшка: «Сільська честь», «Паяци» (17 січня, 28 березня), «Галька» (18 січня, 3 травня), «Богема» (30 березня), а також з оперною трупю товариства двічі гастролював цього року в Перемишлі (4 червня – «Галька», 5 червня – «Богема», 21 жовтня – «Паяци», 22 жовтня – «Галька»).

Серед оперних вистав 1912 року у Станиславові особлива увага меломанів була прикута до «Казок Гофмана» Ж. Офенбаха, в якій співак виконав чотири ролі (Ліндорф, Коппеліус, Дапертутто, Міраклъ). В пресі відзначалося особливо вдале втілення артистом містичних персонажів: «Демона в потрійній постаті співак досконало старий наш знайомий п[ан] Людвіг, урізноманітнюючи відмінний спів свій грою в не одній деталі геніальною»³⁷.

7 і 8 січня 1914 р. Музичне товариство ім. С. Монюшка презентувало нову оперну прем'єру – «Кармен». А. Людвіг був запрошений замінити артиста, що захворів, у ролі Ескамільйо і, «як завжди, захопив слухачів металом чистим свого молодечого голосу»³⁸.

Подаємо перелік деяких концертів, на яких виступав А. Людвіг:

Концерт Музичного Товариства ім. С. Монюшка від 10 жовтня 1901 р. Митець виявив тонку інтерпретацію творів, зокрема, пісень Ромашкана: «зрозумів намір композитора, увиразнив кожну дрібну деталь, снував через канву своїх відчуттів чудові мелодії так, що загал мусив ними зацікавитися і перейнятися»³⁹. Одна з пісень Ромашкана, яку виконав співак, написана на його власні слова.

27 жовтня 1901 р. виступив на вечорі «Сокола» на честь Т. Костюшка: «Атракцією того вечору був, безперечно, спів п[ана] Людвіга, який прегарним своїм голосом захоплював слухачів і збирав заслужені оплески»⁴⁰.

20 квітня 1902 р. в урочистих святкуваннях 25-річчя існування Товариства ім. С. Монюшка виступив не тільки в опері «Verbum nobile», але й співав соло в урочистій месі в костелі.

9 листопада 1902 р. виступив на ювілейному вечорі Марії Конопницької, влаштованому товариством «Народна освіта».

2 грудня 1902 р. у місті відбувся перший філармонійний концерт за участю оркестру 24-го полку піхоти Станиславівського гарнізону, капельмейстера даного оркестру і скрипаля Ф. Соучека, піаністки Ф. Голембовської та А. Людвіга. Ініціатива в започаткуванні такого концертного формату належала А. Людвігу, який виконав Речитатив і Арію Януса з опери «Галька» С. Монюшка, Andantino і Колискову Лотаріо з опери «Міньйон»

³⁵ Kurjer Stanisławowski, 1902/866.

³⁶ Kurjer Stanisławowski, 1906/1081.

³⁷ Kurjer Stanisławowski, 1912/1376.

³⁸ Kurjer Stanisławowski, 1914/1479.

³⁹ Kurjer Stanisławowski, 1901/838.

⁴⁰ Kurjer Stanisławowski, 1901/841.

А. Тома, І Сцену і Арію Голландця з опери «Летючий голландець» Р. Вагнера, «Краків'як» С. Невядомського. З допису на концерт про виступ співака: «З солістів на перше місце поставити належить оперного артиста п[ана] Адама Людвіга. П[ан] Людвіг дуже добре знаний в Станиславові як співак; про переваги його голосу і артистизму згадувати не потрібно; голос досконало вишколений, велика співацька майстерність дозволяють п[ану] Людвігу навіть в обставинах (касового недобору), для співака не дуже сприятливих, захопити слухачів [...] Останній пункт програми сцену і арію вступну з оп[ери] «Летючий голландець» Вагнера відспівав п[ан] Людвіг з великим піднесенням і проникливістю, попри те, що надзвичайно складна і потребує великого складу оркестрова партія не у всьому відповідала артистичній вершині співака»⁴¹.

22 березня 1903 р. митець співав на концерті, влаштованому залізничними працівниками на допомогу потерпілим від паводку в Щеціні (Польща). Людвіг з успіхом виконав пісні «Якби я був молодшим, дівчино» Я. Галля, «Свати» С. Невядомського, Романс Валентина із опери «Фауст» Ш. Гуно. На біс – популярну пісню «Vogtei morgē» Ф. Тості. Акомпанував співакові Денис Січинський.

26 жовтня 1903 р. відбувся черговий концерт Музичного товариства ім. С. Монюшка. Програму виступу А. Людвіга склали Каватина Фігаро із опери «Севільський цирюльник» Дж. Россіні, Серенада Лоренцо з опери «Медічі» Р. Леонкавалло, «Ave Maria» Баха-Гуно, пісні Ф. Ромашкана і Я. Галля.

6 червня 1905 р. співак брав участь у Шевченківському концерті, де виконав солоспів М. Лисенка «Мені однаково», Д. Січинського «Як почувеш вночі» та партію Чуба у вокальному ансамблі (тріо Чуба, Оксани та Одарки) з опери «Різдвяна ніч» М. Лисенка.

20 жовтня 1905 р. виступив на концерті Товариства ім. С. Монюшка. Серед інших творів співав пісні Ромашкана.

Також митець виступав на концертах у Яремчі (29 липня 1900 р., 26 серпня 1901 р., 23 серпня 1902 р., 21 серпня 1904 р.), Надвірній (20 серпня 1904 р.), Калуші (11 грудня 1900 р., в залі «Сокола» на честь 69-ї річниці листопадового повстання у Польщі)

Помер А. Людвіг 31 липня 1952 року у Гданьську.

В 1905 році вчителем вокалу у музичній школі при Станиславівському Музичному товаристві ім. С. Монюшка почав працювати **ГУГО ЗАТЕЙ** (Hugo Zathej; 1880–1951) – польський співак (бас) і педагог.

Його ім'я з'явилося на сторінках місцевої преси ще у жовтні 1904 року, коли він взяв участь у концерті товариства (23 жовтня). У дописі про цей музичний захід постагі митця приділено значну увагу: «П[ан] Заті володіє металічним, особливо в середньому регістрі, гарно вирівняним голосом басовим, і у виконанні арії з «Онегіна», як також пісні Шуберта «Тінь», показав, попри певну голосову недиспозицію, великий вишкіл музичний і вправність співацьку. В кожному разі було б бажаним почути п[ана] Заті в ансамблі оперному, бо здається, що такі голосові можливості, як також симпатичний вигляд співака, найбільше надається до виступів сценічних»⁴².

Вочевидь, це була перша поява співака на сцені в Станиславові. До того часу він, закінчивши Краківську консерваторію та вокальні студії у Відні, був артистом оперної трупи Геллера (Краків) та виступав у концертах⁴³.

⁴¹ Kurjer Stanisławowski, 1902/899.

⁴² Kurjer Stanisławowski, 1904/997.

⁴³ Hugo Zathej. Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765-1965. PWN: Warszawa, 1973. URL:

Оселившись у Станиславові, Г. Заті активно долучився до музичного життя міста. Його постійно можна було побачити на музичних імпрезах, а коли інтенсифікувалася робота оперної секції Товариства ім. С. Монюшка, він показав себе добрим артистом, який розуміє роль і вміє переконливо її передати.

Щодо концертної діяльності, то можемо навести декілька значних виступів Г. Заті в Станиславові:

17 грудня 1904 року на черговому концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка він виконав партію в Терцеті з «Реквієму» Дж. Верді; весь ансамбль співаків був відзначений у пресі як зразковий за звучанням;

3 лютого 1905 р. співак брав участь у концерті М. Гембажевської, в якому «дав тим разом пізнати-ся як досконалий виконавець пісень. Чудова емісія і всебічно вишколена техніка гарного голосу, бездоганна інтерпретація проявилися повністю у зразковому відспіванні балади «Зачарована королева» і в скромній, та сповненій глибокої думки «Пісні нічній» Ромашкана, а також у вдячній пісні Шеффера»⁴⁴;

19 листопада 1905 р. Г. Заті виконав пісні «Старий капрал» С. Монюшка та «Якби я був молодшим» Я. Галля на урочистостях, присвячених постаті Т. Костюшка;

19 березня 1906 р. митець брав участь у статутному концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка: «П[ан] Заті при ідеальній диспозиції відспівав з великим запалом і артистичною витонченістю Пролог з «Паяців» Леонкавалло, а бурєю оплесків був змушений до наддатку Невядомского «Не сватала мені тебе сватка»⁴⁵.

В кінці 1906 року Музичне товариство ім. С. Монюшка провело два тематичні концерти, присвячені творчості В. А. Моцарта (17 жовтня) і Р. Шумана (26 листопада), на яких Г. Заті вразив слухачів тонкою інтерпретацією як камерно-вокальних мініатюр німецького романтика, так і оперних арій віденського класика (на моцартівському вечорі виконав арії з опер «Чарівна флейта» і «Весілля Фігаро», на концерті Р. Шумана – романси «Квітка лотоса», «У сні я тяжко плакав», «Весняна ніч»). З допису на шуманівський вечір: «Єдиним солістом концерту був п[ан] Заті. В чудових піснях Шумана вмілою інтерпретацією артист досконало віддзеркалив душу поета, а вникнувши в ті перлинки літератури піснярської, дав нам досконалу цілість артистичну»⁴⁶.

Як оперний артист Г. Заті вперше проявив себе у Станиславові в оперному вечорі, організованому Музичним товариством ім. С. Монюшка 19 січня 1905 року. Оперна секція товариства поставила II дію «Гальки» С. Монюшка та I, IV і V дії «Фауста» Ш. Гуно. В останній із опер Г. Заті успішно виконав роль Мефістофеля, про що свідчать наступні

Гуго Заті (світлина з відкритих інтернет-ресурсів)

<https://encyklopediateatru.pl/osoby/33420/hugo-zathey> (дата звернення: 3.11.2022).

⁴⁴ Kurjer Stanisławowski, 1905/1012.

⁴⁵ Kurjer Stanisławowski, 1906/1070.

⁴⁶ Kurjer Stanisławowski, 1906/1107.

рядки в рецензії: «П[ан] Заті в партії Мефісто не розчарував покладених на нього надій; гарний голос покращився і того разу [проявився] повною мірою; гра його відзначалася великою майстерністю і впевненістю сценічною»⁴⁷.

2 червня 1906 року Музичне товариство ім. С. Монюшка поставило оперу «Фауст» повністю (з кількома запрошеними артистами зі Львова), а 10 липня вона була показана в Коломиї. Як і в минулорічній оцінці Г. Заті в партії Мефістофеля, у пресі відзначалася його велика майстерність як оперного співака: «Дуже складну для артиста, втомливу роль Мефісто відтворив дуже добре п[ан] Заті. Інтерпретацію [образу] п[аном] Заті характеризує видатна, з великою витонченістю опрацьована гра, яка постійно утримує слухача у відповідній напрузі артистичній. Голосово опрацьован п[ан] Заті цілу партію ідеально, а виконанням «Золотого тельця», «Сцени перед костелом» і «Серенади» ввів слухачів у захват. П[анові] Заті подарували безіменні шанувальники його таланту чудовий вінок лавровий із стрічками»⁴⁸.

У 1907 році співак виконав роль Марека у опері В. Желеньського «Янек», створивши «тип старого, сумного гураля, а сильний голос його басовий звучав прекрасно»⁴⁹.

У Станиславові митець прожив майже до кінця 1907 року. 21 жовтня він востаннє виступив на статутному концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка, виконавши Пролог із «Паяців» Р. Ленкавалло, романси «Прощання» Ф. Ромашкана та «Вечірна роса» А. Рубінштейна. Слухачі шкодували, що така чудова людина і співак має назавжди від'їхати з міста. Слова щирого визнання його заслуг прозвучали в дописі на цей концерт: «Під час кількарічного перебування в Станиславові брав він участь у всіх продукція товариства [ім. С. Монюшка], концертних, оперних і драматичних, приймаючи завжди найбільш відповідальні партії і вив'язувався завжди відмінно зі свого завдання. А ще в діяльності своїй артистичній далекий був від будь-якої заздрості чи зарозумілості, тому співпрацівники з правдивим жалем прощали його на тому останньому виступі на нашій сцені»⁵⁰.

У наступні роки Г. Заті виступав у оперних виставах Музичного товариства ім. С. Монюшка тільки як запрошений артист, зокрема, у «Казках Гофмана» Ж. Оффенбаха. Так, у часописі «Kurjer Stanisławowski» за 1916 рік відзначається його вдале виконання: «Дуже добрим демоном був п[ан] Гуго Заті, другий гість на нашій сцені. Гарний орган басовий симпатичного того співака особливо добре надавався до тієї важкої ролі, захоплював також слухачів у місцях жвавішої дії і більшої експресії»⁵¹.

Гуго Заті проявив себе і як музичний критик. Свої статті чи дописи присвячував, переважно, виступам у місті співаків (Адама Людвіга, Гелени Олескої, Александра Бандровського).

Подальший творчий шлях Г. Заті був пов'язаний з оперними театрами Польщі, Чехії, Болгарії. Серед його оперних партій (крім згаданих раніше) – Квзімодо (у «Дзвонарі із Нотр-Дам» Ф. Шмідта), граф де Гріє (в «Манон» Ж. Массне), Фараон і Рамфіс («Аїда» Дж. Верді), Лепорелло («Дон Жуан» В. А. Моцарта), Спарафучіллі («Ріголетто» Дж. Верді), Стольник («Галька» С. Монюшка), Ліндорф, Коппеліус, Дапертутто, Міраклъ

⁴⁷ Kurjer Stanisławowski, 1905/1009.

⁴⁸ Kurjer Stanisławowski, 1906/1081.

⁴⁹ Kurjer Stanisławowski, 1907/1112.

⁵⁰ Kurjer Stanisławowski, 1907/1154.

⁵¹ Kurjer Stanisławowski, 1916/1553.

(«Казки Гофмана» Ж. Оффенбаха), Кецал («Продана наречена» Б. Сметани), Водяник («Русалка» А. Дворжака) та інші (всього 28 ролей)⁵².

В деяких театрах Гуго Заті проявив себе як оперний режисер, особливо в Познані, де провів останні десятиріччя свого життя і де також викладав вокал у Вищій школі музичній.

Вже від перших своїх виступів у Станиславо-ві здобула велику прихильність місцевої публіки польська співачка **МАРІЯ ГЕМБАЖЕВСКА** (Maria Gembarzewska; 1878–1951). Зацікавлення її творчістю спонукало станиславівську пресу в подальшому постійно слідкувати за розвитком її оперної кар'єри, тож у номерах часопису «Kurjer Stanisławowski» часто друкувалися повідомлення про те, де на даний час перебуває улюблениця шанувальників її голосу і артистизму: її дебют у Львівській опері в 1903 році, запрошення від оперних театрів Варшави, Познані, Дрездена, Мюнхена, Буенос-Айреса та інших. Звідси ж маємо інформацію, яка дозволяє уявити, що то був за голос: у 1907 році М. Гембажевську слухала родина Ріхарда Вагнера (ішов доскіпливий підбір співаків для вагнерівського оперного театру), і мисткиню визнали відповідною для байройтських оперних постановок⁵³.

Серед відгуків на виступи артистки цінною є характеристика її співацького мистецтва на початку кар'єри. 6 грудня 1900 року Станиславівське Музичне товариство ім. С. Монюшка влаштувало вечір музики Л. Бетховена, на який запросили й М. Гембажевську. В рецензії на концерт її виступ схарактеризовано з великим визнанням: «Що ж у такому разі сказати про спів пані Гембажевскої? Всілякий голос завжди найжвавіше промовляє до серця людського – тим більше, коли цей голос є так вправно трактованим, коли в нього вливається стільки почуття, ніжності, сили, коли ним так промовляється, як пані Гембажевська завжди вміє. Станиславівці вміють належно поцінувати той великий дар Божий, і не раз зустрічаємо зауваги: «що за феноменальний голос – для сцени створений – яка шкода, що сцені не присвятилася!» Та нехай Бог боронить! Чи ж би ми в такому разі почули колись так гарно співану, з таким почуттям віддекламовану «Аделаїду»? [Чи] могли б ми сподіватися почути в майбутньому незліченну кількість пісень та різних інших творів, що складаються на невичерпаний репертуар тієї артистки-аматорки?»⁵⁴. Остання репліка цікава тим, що 22-річну співачку названо аматоркою. Це не зовсім вірно, адже Марія тоді вже навчалася у відомого львівського педагога Валерія Висоцького (з рук якого вийшли такі видатні польські й українські майстри, як Олександр

Марія Гембажевська в ролі Брунгільди в опері «Валькірія» Р. Вагнера (світлина з відкритих інтернет-ресурсів)

⁵² Hugo Zathy. Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765-1965. PWN: Warszawa, 1973. URL: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/33420/hugo-zathy> (дата звернення: 3.11.2022).

⁵³ Kurjer Stanisławowski, 1907/1146.

⁵⁴ Kurjer Stanisławowski, 1900/795.

Мишуга, Соломія Крушельницька, Модест Менцинський, Яніна Королевіч-Вайдова, Адам Дідур) і серйозно ставилася до розвитку своїх вокальних даних.

Співачку постійно запрошували на свої імпрези різні товариства Станиславова. Так, 16 квітня 1901 року вона виступила на рауті, організованому міським казино для його членів, 22 листопада у тому ж році взяла участь у концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка, виконавши «Мрії» Р. Вагнера і «Маргарита за прядкою» Ф. Шуберта; 9 листопада 1902 року виступила на ювілейному концерті на вшанування творчості Марії Конопніцкої, який влаштувало польське товариство «Народна освіта» («Oświata ludowa»); виконала дві пісні на слова поетеси: «Дзвони» С. Нєвядомского і «Полетіли пісні мої» Я. Галля. У дописі на концерт 22 листопада 1901 р. її виконання, як зазвичай, відзначене прихильно: «Спів її як завжди зробив на слухачах немале враження і викликав бурю оплесків, які змусили концертантку до над програмового співання»⁵⁵.

Хочемо навести рецензію на ще один концертний виступ Марії у Станиславові – 3 лютого 1905 року: «Порівняння її давніх виступів з останнім випаді під кожним оглядом на користь концертантки. Після пильних студій у Відні і Варшаві набув голос сам, від природи дуже гарний, багато на силі, а також об'ємі, зокрема в нижньому регістрі. Концертантка набула значної майстерності співацької і впевненості сценічної; великий артистизм в інтерпретації і приваблива зовнішність творять прегарний тип оперної примадонни; попри те давній спосіб співу більш природний, невимушений, опертий на вроджений артистичний інстинкт, залишив небуденне враження у давніх шанувальників її таланту. Оперні арії найбільше сьогодні, видається, відповідають схильності артистки, тому арії з «Тоски» і «Сільської честі» в настрої драматичному, зробили сильне враження. З гарного репертуару відспівала концертантка чудові пісні Брамса, а зграбно написана пісенька В. Міллера «Стала Мариня» у більш грайливій інтерпретації артистки викликала загальні оплески і змусила концертантку до відспівання пісні Гріга «Лебідь», яку п[ані] Гемб[ажевска] виконала з великою витонченістю і артистизмом»⁵⁶.

М. Гембажевска – з її вокальною школою, виконавською естетикою та силою голосу була справжнім «вагнерівським сопрано». І хоча в дописах і рецензіях на її виступи завжди відзначався її музичний талант у створенні персонажів різного сценічного амплуа (Агата в опері «Чарівний стрілець» К. М. Вебера, Анна («Дон-Жуан» В. А. Моцарта), Памела у «Фра-Дьяволо» Д. Обера, Аїда в однойменній опері Дж. Верді, Леонора в «Фіделіо» Л. Бетховена, Сантуцца в «Сільській честі» П. Масканьї, Графиня і Галька – в однойменних операх С. Монюшка та ін.), все ж неперевершеною і надзвичайною вона була у вагнерівському репертуарі (Зиглінда і Брунгільда у «Валькірії», Ортруда в «Лонгріні», Сента в «Летючому голландці», Венера в «Тангойзері», Ізольда в «Трістані та Ізольді»)⁵⁷.

Величезний репертуар Марії Гембажевської складало близько 60 оперних партій.

Сцену артистка залишила у віці 44 років, перебуваючи на піку співацької слави. Не тому, що почалися проблеми з голосом, а тому, що знала (як кожен великий артист), коли потрібно піти.

⁵⁵ Kurjer Stanisławowski, 1901/845.

⁵⁶ Kurjer Stanisławowski, 1905/1012.

⁵⁷ Maria Gembarzewska. Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765-1965. PWN: Warszawa, 1973. URL: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/50799/maria-gembarzewska> (дата звернення: 12.11.2022).

Ще одна відома у Станиславові польська співачка – **ЯДВИГА ДЕМБІЦКА** (Jadwiga Dębicka; 1888–1970) – неодноразово і з великим успіхом виступала в місті на самому початку своєї артистичної кар’єри (1907–1910 рр.).

Ядвіга Дембіцка (Jadwiga Dębicka) народилася у Львові. Отримавши добру фахову вокальну освіту, в 1908 році стала солісткою Львівської опери. З 1910 року розпочалась її творчість в оперних театрах Європи: в Празі, Відні, Кракові, Варшаві, Берліні, Амстердамі, Будапешті, Барселоні. З другої половини 1930-х років проживала в Римі, викладала вокал та часом виступала з концертами. З 1950 року була професором вокалу у Віденській Академії музики⁵⁸.

Серед найкращих, ретельно опрацьованих і чудово відтворених партій співачки – Чіо-Чіо-сан і Мімі («Мадам Батерфляй» і «Богема» Дж. Пуччіні), Маргарита («Фауст» Ш. Гуно), Недда («Паяци» Р. Леонкавалло), Джильда («Ріголетто» Дж. Верді), Констанца («Викрадення з сералю» В. А. Моцарта), Софія («Кавалер троянди» Р. Штрауса) Ганна і Галька («Страшний двір» і «Галька» С. Монюшка).

Хоч вважається, що дебют Я. Дембіцкої відбувся у Львівській опері у травні 1908 року (партія Мікаели в «Кармен» Ж. Бізе), властиво, на оперній сцені вона вперше з’явилася у Станиславові, 4 січня 1907 року, в ролі Бронки у опері «Янек» Владислава Желеньского. Ядвізі на той час було всього вісімнадцять років. Тоді вона ще навчалась у відомій співачки і педагога С. Козловської у Львові. Я. Дембіцку запросило до участі в оперній виставі місцеве Музичне товариство ім. С. Монюшка. З такої нагоди до Станиславова приїхав із Кракова сам автор.

Результат роботи над своїм твором В. Желеньські поцінував дуже високо, як і глядачі, і преса. В часописі «Kurjer Stanisławowski» було поміщено два похвальні дописи на виставу; в одному з них є декілька позитивних зауваг про Я. Дембіцку: «Партію Бронки відспівала п[анна] Ядвіга Дембіцка, учениця почесно знаної школи п[ані] Софії Козловської. Голос цей чистий і сильний, чутливого звучання. Постаць мила, мов гірська русалка. Сумна партія Бронки, співана і грана з незвичкою простотою і природною грацією, була виконана чудово»⁵⁹.

В подальшому співачка виступала в головних ролях у станиславівських постановках опер «Галька» С. Монюшка (1909 і 1910 рр.) та «Паяци» Р. Леонкавалло (1910 р.), а також у концертах.

Дописувач про «Гальку», яка пройшла у Станиславові з аншлагом тричі у першій половині травня 1909 року, зауважив, що Я. Дембіцка «набрала вже достатньої майстерності сценічної, а голос її від часу, відколи ми її в Станиславові чули, незвичкою розвинувся

Ядвіга Дембіцка. 1932 р. (світлина з відкритих фондів Державного польського цифрового архіву)

⁵⁸ Jadwiga Dębicka. Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765-1965. PWN: Warszawa, 1973. URL: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/40554/jadwiga-debicka> (дата звернення: 5.10.2022).

⁵⁹ Kurjer Stanisławowski, 1907/1112.

і набрав потужнішої сили і звучання»⁶⁰. У іншому дописі на спектаклі «Гальки» також є похвальні слова про артистку: «Голос п[анни] Дембіцкої, сильний і повний, звучав потужно в місцях драматичних, як кінець арії з II акту, дует в I акті. У фрагментах ліричних голос той звучить дивовижно солодко, і це є власне головна перевага, яка підкорює серця слухача. Гра, обдумана в кожній найменшій дрібниці без найменшого перебільшення і штучних ефектів, робила дуже добре враження, а в IV акті формально «знищила» [захопила] аудиторію»⁶¹.

У березні та квітні 1910 року Ядвіга Дембіцка виконала роль Недди у «Паяцах» Р. Леонкавалло. Підкреслюючи майстерність і винятковий талант вже добре знаної у Станиславові артистки, у місцевій пресі її назвали «граційним соловейком». (На щастя, співачка записала декілька платівок, тому і сьогодні можна почути її голос – вишколене, дивовижне за красою, тепле лірико-колоратурне сопрано).

Відомо про два концерти у Станиславові, в яких брала участь Я. Дембіцка. Так, 15 січня 1908 року вона виступала у статутному концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка. Виконала арію Сантуцци з «Сільської честі» П. Масканьї, пісні Шопско-го, Невядомского, Гільдаха. В дописі на концерт відзначено великий поступ співачки від того часу, як вона захопила публіку в «Янеку» В. Желеньского: «Гарний, «дзвоновий» голос широкого діапазону, чиста інтонація, уміння тримати взятий звук повно і спокійно, з надзвичайно милим тембром голосу, а при цьому чудовою декламацією, налаштування модуляцією, силою звуку до думки автора пісні чи лібрето – це характерні ознаки таланту цієї молоді, однак уже зрілої співачки»⁶².

21 жовтня 1910 року Ядвіга Дембіцка виступила в Станиславові з прощальним концертом (разом з Мар'яном Голеєвским) перед від'їздом на постійне проживання до Праги, ушанувавши таким чином місто, в якому зробила перші кроки свого сценічного життя.

Серед музикантів, що народилися в Станиславові, але зробили артистичну кар'єру поза ним і тільки часом гастролювали в місті, – співачка і педагог **СТАНІСЛАВА АРГАСІНЬСКА** (Stanisława Argasińska-Choynowska; 1888–1961).

Фахову освіту С. Аргасінська здобула у приватній вокальній школі Аделіни Пасхаліс-Сувестр (Adelina Paschalis-Souvestre) у Дрездені, після чого концертувала в Польщі та Німеччині, а згодом стала солісткою оперних театрів у Львові, Варшаві, Кракові, мандрівної трупи «Opera dla Kresów» під керівництвом Вольфстала. Її оперний репертуар – це партії Маргарити у «Фаусті» Ш. Гуно, Мікаели у «Кармен» Ж. Бізе, Недди в «Паяцах» Р. Ленкавалло, Гальки в однойменній опері С. Монюшка, Чіо-Чіо-сан у «Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні та ін. Крім цього, вона постійно концертувала (Париж, Стокгольм, Софія, Бухарест, Таллін)⁶³.

С. Аргасінську називали найкращою тогочасною польською інтерпретаторкою жанру пісні. Вона завжди отримувала добрі анонси і рецензії на свої виступи. Так, у одному з номерів краківського часопису «Nowości Illustrowane» в поширеному анонсі її концерту дається така характеристика мистецтва співачки: «Станіслава Аргасінська, обдарована прегарним сопрановим голосом ліричним, повним металічного звуку, надзвичайно

⁶⁰ Kurjer Stanisławowski, 1909/1233.

⁶¹ Kurjer Stanisławowski, 1909/1235.

⁶² Kurjer Stanisławowski», 1908/1167.

⁶³ Stanisława Argasińska-Choynowska. Słownik Biograficzny Teatru Polskiego 1765–1965. PWN: Warszawa, 1973. URL: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/4414/stanislaw-argasin-ska-choynowska> (дата звернення: 20.12.2022).

музикальна і широко закохана в музику, підтримала вроджений талант ґрунтовними і сумлінними студіями в досконалій знаменитій школі п[анства] Пасхаліс Сувестр. Завдяки цьому п[ані] Аргасіньска вміє співати, а як правдива артистка, непересічної інтелігенції, надвразливої душі, вміє також виразити думку композитора, [а також] відтворити кожную пісню зі збереженням її виразу і стилю»⁶⁴.

Нам поки що зустрілася інформація тільки про один виступ мисткині в Станиславо-ві – 5 червня 1916 року, коли вона була артисткою Львівської опери. Це був концерт, до програми якого увійшли оперні арії та пісні. У поширеному анонсі про вокальний вечір С. Аргасіньської підкреслювалось те, що вона пов'язала своє життя не так з оперною, як з камерною сценою: «П[ані] Аргасіньска тим охочіше до Станиславова приїжджає, що єднає її з ним, як містом родинним, багато милих спогадів дитячих років. Талант цієї артистки є у своєму роді рідкістю, бо у той час, як майже всі співачки і співаки, не зважаючи на загальні дані, присвячуються оперній кар'єрі, – п[ані] Аргасіньска, не йдучи сліпо по лінії шаблону, беручи до уваги особливості та індивідуальність своїх голосових даних, вибрала іншу галузь співацького мистецтва – пісню»⁶⁵.

У програмі концерту вказані Арія Паміни із «Зачарованої флейти» В. А. Моцарта, Арія [припускаємо, що Ельвіри] з «Пуританів» В. Белліні, пісні А. Дворжака («Колискова»), Г. Вольфа, Р. Штрауса («Спочивай, моя душа», «Серенада»), польських композиторів М. Карловича («О, не вір тому»), С. Невядомського («Сміються золоті лани»), І. Я. Падеревського («Моя улюблениця»), З. Носковського («Краков'як») та Ф. Шопського («Пісні народні»). В дописі на концерт зазначено, що прозвучали також обробки польських народних пісень, зроблені самою співачкою. Всі вони «виконані були взірцево, що свідчить про сумлінні студії, решта [творів], як, н[а] п[риклад], арія з опери «Пуритани» Белліні, дали можливість концертантці показати гарну колоратуру. Назагал, голосова техніка п[ані] Аргасіньської не знає труднощів, звідси трелі і пасажі виходили без жодного зусилля, а при цьому з надійною впевненістю. Підкреслити належить теж, між іншим, прегарне піано»⁶⁶.

У 1920-і–30-і роки С. Аргасіньска часто виступала в музичних програмах Польського радіо, а після II світової війни працювала педагогом вокалу у Державній вищій школі музичній у Кракові.

ІІІ. ПРЕДСТАВНИКИ СКРИПКОВОГО МИСТЕЦТВА

Родом зі Станиславова був відомий польський скрипаль, педагог і музичний діяч **КАЗІМЄЖ ЛЄПЯНКА** (Kazimierz Lepianka; 1869–1948). Тут він навчався в Народній школі, Державній вчительській семінарії, а також у школі при Музичному товаристві ім. С. Монюшка (1885–1887, клас скрипки). Довершив музичну освіту в консерваторії Львівського Галицького музичного товариства (у М. Вольфстала) та у Віденському музичному інституті Кайзера (у М. Друкера (Міхал Друкер – учень знаменитого О. Шевчіка – у 1886–1891 рр. був учителем гри на скрипці у школі при Музичному товаристві ім. С. Монюшка в Станиславо-ві; можемо припустити, що Казімеж міг хоча б рік відвідувати його клас)).

Повернувшись до Станиславова, К. Лепянка з 1892 року почав викладати у школі Музичного товариства ім. С. Монюшка. Поряд із педагогічною, займався концертною

⁶⁴ Nowości Illustrowane, 1910/52.

⁶⁵ Kurjer Stanisławowski, 1916/1551.

⁶⁶ Kurjer Stanisławowski, 1916/1553.

Титульна сторінка п'єси «Мрії» Казімежа Лепянки з портретом композитора (світлина із сайту KLASYKA.NA.PODKARPACIU.XXXIX.Przemyska.Jesien.Muzyczna – Inauguracja).

діяльністю, виступаючи не лише в родинному місті, але й у Перемишлі, Львові, Санокі та інших.

Через два роки праці митець переїхав спочатку до Самбора, а згодом (у 1898 р.) до Перемишля, де проживав до кінця своїх днів (був організатором музичного життя міста, викладав приватно та в різних освітніх закладах, зокрема, в учительських семінаріях, а також в 1901–1902 роках був директором музичної школи Українського інституту для дівчат; диригував струнним оркестром місцевого музичного товариства; в 1900–1939 рр. очолював власну музичну школу)⁶⁷.

До Станислава митець часом приїздив для участі в концертах, до програм яких включав і власні твори. Такий концерт, до прикладу, відбувся у 22 лютого 1905 року (ініційований польською вчительською семінарією з метою збору коштів для допомоги вбогим учням цього закладу); на ньому Лепянка презентував свою нову, щойно видану п'єсу для скрипки і фортепіано «Мрія». З інших творів скрипаль виконав Концерт № 22 a-moll Віотті

(з власною каденцією; напевно, прозвучала I частина твору), «Серенаду» Герберта та «Угорський танець» Брамса-Йоахіма. У рецензії на концерт «Мрія» була охарактеризована як сентиментально-романтична п'єса, технічно нескладна, але приємна для сприйняття: «З солістів на перший план вийшов п[ан] Леп[янка], знаний в Станиславові як відмінний скрипаль-артист. Про його гру писати немає потреби – оскільки тим разом цікавить нас п[ан] Леп[янка] як автор. «Мрія», написана і виконана ним, – є напрочуд милою, настроєвою картинкою. Багато там мелодії – багато почуття, багато меланхолійного ридання, от і стільки. Відносно фактури музичної, багато цікавих знахідок там немає, в кожному разі, зробив би п[ан] Леп[янка] добру послугу граючому загалу, якби захотів свій твір спопуляризувати друком»⁶⁸. Так, скрипкова мініатюра К. Лепянки витримана цілком у загальноприйнятій для того часу манері «салонної» музики і не є якимось визначним досягненням скрипкової літератури, однак вона дійшла до наших днів і залишається популярним опусом митця.

9 грудня 1906 року К. Лепянка взяв участь у дитячій виставі «Чарівний камінь» Я. Голембйовського⁶⁹. Шкода тільки, що в анонсі вистави не вказано, чи музикант супроводжуватиме її, чи виступить у ній як гість, з окремими номерами.

У 1908 році Лепянка створює фантазію на теми колядок «Зірка Вифлеємська».

⁶⁷ Bobowska-Hryniewicz A. Lopianka Kazimierz / Przemyski słownik biograficzny / red. E. Grin-Piszczek, T. Pudłocki, A. Siciak. Przemysł, 2016. s. 105–108. URL: <http://www.pbp.webd.pl/tkop1/lepiankazimierz1.pdf> (дата звернення: 1.12.2022).

⁶⁸ Kurjer Stanisławowski, 1905/1014.

⁶⁹ Kurjer Stanisławowski, 1906/1106.

У часописі «Kurjer Stanisławowski» цей твір рекомендується придбати всім, «хто любить музику родинну»: «Знаний композитор і скрипаль п[ан] Казімеж Лепянка створив новий твір – [такий] симпатичний, що [йому] подвір'я і хати найохочіше відчинять ворота. То наші старі колядки, зроблені для скрипкового дуету [і поміщені] в пишні і дорогоцінні рамці мистецтва. Ніжні, а відомі нам ноти «Люляй же» чи «В яслах лежу» і т. д. переплітає мелодійний перехід, чудова каденція, – а все легке і доступне навіть для скрипалів-початківців. Цим твором автор засвідчив, що в колядках наших є скарби мелодії родинної і що в такій вишуканій формі задовольнять вони найбільш вишуканий смак музичний»⁷⁰.

Цього ж року був надрукований підручник скрипкової гри Лепянки «Вправи гам мінорних і мажорних» – практичний навчальний посібник.

Щодо відомих учнів К. Лепянки, то слід згадати видатного польського педагога Артура Малявського, у класі композиції якого (у Краківській консерваторії), своєю чергою, навчався один із найяскравіших митців сучасності Кшиштоф Пендерецький.

Декілька разів приїжджав з концертами до Станиславова скрипаль **ВАЦЛАВ КОХАНЬСЬКИЙ** (Wacław Romuald Kochański; 1878–1939) – учень Л. Ауера та О. Шевчика. У 1905–1914 роках він вів клас скрипки в приватній музичній школі Гелени Оттавової (Helena Ottawowa) у Львові і давав концерти в Польщі, Австрії, Німеччині. Успішними були його виступи в Галичині, зокрема, у Львові.

Оцінка виконання артиста завжди була позитивною, як, скажімо, в анонсі одного з його концертів у Кракові в 1908 році: «В його грі є надзвичайно багато вогню, життя і правдиво молодечого темпераменту, узятого, однак, в карби артистизму. Тони добуває глибокі, соковиті, сповнені почуттів, поцілюючи ними надзвичайно сильно до душі слухача. Поряд із тим, майстерність у грі і техніка не остання запевняє талановитому артисту якнайкраще майбутнє»⁷¹.

Схожим є анонс концерту В. Коханського у Станиславові на 7 жовтня 1912 року: «Вацлав Коханський концертував по всіх найбільших містах європейських і всюди заслужив велику славу, маючи успіх просто сенсаційний, оскільки є потужним артистом із [художнім] смаком, який не віртуозними штучками, але сповненою чистоти майстерною грою захоплює слухача. Відразу з перших рухів смичка слухач змушений захопитися його гарним, співучим в кантілені, широким і соковитим звуком, бездоганною інтонацією і несхитною впевненістю. Імпонуюча, чудова, викінчена техніка, дивовижне звукове багатство – все це служить для виспівування відтінків почуття палкого, дивовижно щирого і [надзвичайно] виразного»⁷². У рецензії на концерт (шкода, що без зазначення програми) містяться такі ж захоплені вирази про мистецтво скрипаля: «Говорити про Коханського як про віртуоза є зайвим; труднощів технічних для нього немає, а артистизм його в тому напрямку є повсюдно визнаним і оціненим. Його душа музична, розуміння та інтерпретація різних композицій, схоплення і підкреслення характеру і настрою, а особливо спосіб, в який той артист поєднує стиль композиції з власною індивідуальністю, становлять для правдивого музиканта тему для цікавих досліджень»⁷³. Акомпанувала артисту дружина Ольга Коханська.

⁷⁰ Kurjer Stanisławowski, 1908/1206.

⁷¹ Nowości Illustrowane, 1908/3.

⁷² Kurjer Stanisławowski, 1912/1411.

⁷³ Kurjer Stanisławowski, 1912/1414.

Вацлав Коханьскі (світлина з часопису «Nowości Ilustrowane». 1908/3)

Є анонси концертів Коханьського в Станиславові у 1908, 1910 та 1913 роках, без рецензій на концерти. На перший із них в часописі «Kurjer Stanisławowski» (1908/1203) подається програма (артист виступав разом із відомим піаністом Генріхом Мельцером): Л. Бетховен – Соната для скрипки та фортепіано F-dur в 4-х частинах, П. Чайковський – Скрипковий концерт D-dur, Г. Венявський – фантазія «Фауст», П. Сарасате – Андалузський романс, Брамс-Йоахим – Угорський танець; сольні номери Г. Мельцера: експромт Fis-dur, етюд F-dur, Скерцо h-moll Ф. Шопена, етюд C-dur Рубінштейна, «Воєнний марш» Шуберта-Таузіга і Ноктюрн власного авторства.

Про концерт 1913 року відомо, що він мав відбутися 14 січня як вечір Бетховенських сонат у виконанні В. Коханьського і Г. Мельцера; згадується, що прозвучить знаменита «Крейцєрова соната» для скрипки і фортепіано, однак жодних інших творів не вказано⁷⁴.

Оскільки не було оголошень про відміни виступів, слід сподіватися, що вони відбулися (якщо якийсь концерт у місті відкладався чи скасовувався, в часописі «Kurjer Stanisławowski» обов'язково про це повідомлялося).

Трохи інакшою є справа з концертом 1910 року, який повинен був пройти у березні місяці, але кілька разів відкладався. Скрипаль мав виступати з піаністкою Геленою Оттавою, при чому рецензент часопису «Kurjer Stanisławowski» (1910/1277) наголошував, що програма камерного вечору надзвичайно самобутня: піаністка мала презентувати публіці Гавот і варіації Ф. Рамо, Полонез-фантазію Ф. Шопена і прелюдії різних авторів (Г. Мельцера, Л. Ружицкого, К. Шимановського та І. Фрідмана), а В. Коханьскі – Концерт H-dur op. 61 К. Сен-Санса, «Мелодію» Ілюка-Вільгельмі, Гавот В. А. Моцарта і Музичний момент Ф. Шуберта в аранжуванні Л. Ауєра, Менует Л. Бетховена і Гавот Ф.-Ж. Госсєка в перекладі В. Бурмєстера, Романс А. Вормзера, «Спів пташки» Сіндінга-Бурмієстера, «Хабанєру» Ж. Бізе, полонез D-dur Г. Венявського. У номері 1279 від 13 березня «Kurjer Stanisławowski» помістив музичний фейлетон про двох артистів, у якому дається розгорнута характеристика обох, при чому зазначається, що скрипаль недавно відбув концертне турне по Німеччині (переказано відгуки з німецької преси – «Dresdener Journal», «Berliner Tagblatt», «Signale»). Щодо рецензії – тут потрібно взяти до уваги те, що не всі концерти, що відбувалися у Станиславові (навіть видатних виконавців), отримували відгуки в пресі, тим паче – у загальному, а не спеціалізованому виданні.

14 березня 1912 року у Станиславові відбувся концерт Францішека Лукасєвіча та Генрика Чаплінського – молодих перспективних виконавців.

ГЕНРИК ЧАПЛІНСЬКІ (Henryk Czapliński; 1890–1943) – один із багатьох

⁷⁴ Kurjer Stanisławowski, 1913/1427.

талановитих скрипалів, які концертували у місті. Він – учень О. Шевчіка. З 1912 р. викладав скрипкову гру в консерваторії Музичного товариства у Кракові, у 1920 рр. – у Гамбурзькій консерваторії в Торонто, потім – у Принстонському університеті, водночас був артистом Філадельфійського оркестру. З 1930 року – викладач у консерваторії Львівського Польського музичного товариства⁷⁵.

Із рецензії на концерт у Станиславові довідуємося, що «скрипаль п[ан] Чаплінські – то талант великий, по якому можна багато сподіватися. Цей молодий, повний темпераменту виконавець з фризурою Ліста капельмейстерських часів у Веймарі подобався усім. Зі скрипки своєї видобуває тон соковитий, дивовижно солодкий і шляхетний. Коли розіграється більше, починає вона йому співати і голосити («Чакона» Баха), однак там, де потрібно, [він] вміє зберегти спокій і серйозність, які продемонстрував у відмінному відтворенні складного, зрештою, технічно Концерту g-moll Бруха. Нічого дивного, що успіх мав цілковитий, а рясні оплески повинні бути йому стимулом в подальшій праці на шляху до кар'єри артистичної»⁷⁶.

Доля митця склалася трагічно: в роки II світової війни він був арештований більшовицькою владою, зумів утекти з тюрми, однак знову був схоплений (за однією версією, загинув у Сосновецькому гетто, за іншою – вбитий НКВС на території Білорусі, де перебував).

ІV. ПІАНІСТИ (КОНЦЕРТНА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ)

ФРАНЦІШЕК ЛУКАСЄВІЧ (Franciszek Łukasiewicz; 1880–1950) – відомий польський піаніст – народився у Станиславові, загальну освіту здобув у Коломийській гімназії (де неодноразово виступав на студентських вечорах і вже тоді заповідався, як добрий піаніст), музичну – у Львові, в консерваторії Галицького музичного товариства (клас В. Курца), Відні (приватно у Т. Лешетицького та у Музичній академії в Л. Годовського), Базилі (курс вищої майстерності у Ф. Бузоні). В 1917–1919 рр. проживав у Львові, а з 1920 р. – у Познані, де був редактором музичних передач місцевого радіо⁷⁷.

Ф. Лукасєвіч був концертуючим піаністом, гастролював у Західній Європі, бував із концертами в Галичині. В анонсі на концерт у Станиславові, що заповідався на 7 березня 1912 року, але відбувся тижнем пізніше, було підкреслено виняткову роль

Генрик Чаплінські (світлина з часопису «Nowości illustrowane». 1912/43)

⁷⁵ Skrzypek z Kujaw. Znalezione u Puszczyka. REUNION 69. URL: <https://dzismis.com/2014/04/08/skrzypek-z-kujaw/> (дата звернення: 4.12.2022).

⁷⁶ Kurjer Stanisławowski, 1912/1384.

⁷⁷ Franciszek Łukasiewicz. URL: <https://www.geni.com/people/Franciszek-%C5%81ukasiewicz/600000076909751972> (дата звернення: 2.12.2022).

Францішек Лукасевич. Орієнтовно 1930–1939 рр. (світлина з відкритих фондів Державного польського цифрового архіву)

сповненої блиску, в якому позначення т[ак] зв[аної] «klangfarbe» особливо домінує. Однак цього всього п[ан] Лукасевич у гр[і] своїй не висуває на перший план, а підкреслює тенденцію вникання в зміст, як і розуміння духу виконуваної композиції [...]»⁷⁹. Як найбільш вдалі автор допису виокремлює Скерцо *cis-moll* та Баладу *F-dur* Ф. Шопена, «Карнавал» Р. Шумана, Тему з варіаціями Падеревського, зазначаючи при цьому, що хоча артистичній натурі Лукасевича «відповідає рефлексійний Шуман, та вище названі твори Шопена вийшли бездоганно».

Фортепіанний відділ школи-консерваторії Музичного товариства ім. С. Монюшка очолювали в перші десятиріччя (в часі – одна за одною) три талановиті піаністки: Корнелія Тарнавська (1902–1905 роки діяльності), Гелена Оттманувна (1905–1913 рр.), Яніна Луцаковська (1913–1919?).

КОРНЕЛІЯ ТАРНАВСКА (Kornelia Tarnawska) проживала у Станіславові з 1902 по 1905 рр. В часописі «Kurjer Stanisławowski» ім'я мисткині згадується вперше у дописі про музичну школу Товариства ім. С. Монюшка: «До науки гри на фортепіано вже залучено нову вчительську силу в особі п[анни] Тарнавської, випускниці-піаністки Віденської консерваторії. П[анна] Тарнавська належала до видатних вчительок гри на фортепіано у Відні і знайшла загальне визнання тамтешньої колонії польської. Завдяки цьому належить сподіватися, що школа гри на фортепіано в Тов[аристві] ім. Монюшка

у фортепіанній освіті Лукасевича його визначних педагогів і схарактеризовано майстерність молодого піаніста: «Знаменитий той педагог [ідеться про Лешетицького], побачивши у нашого артиста феноменальні здібності до фортепіанної гри, вплинув на нього, щоб віддався цілком і виключно фортепіанному навчанню, а протягом двох років уже вибився на чоло всіх перебуваючи у Лешетицького артистів». «На думку тих двох сьогодні найвідоміших педагогів музичних [Лешетицького і Бузони], гра нашого концертанта наближається найбільше, з усіх молодих віртуозів, до гри майстра Падеревського»⁷⁸. Хочемо додати, що Ф. Лукасевич залишив спогади про Теодора Лешетицького, які є цінним джерелом вивчення його педагогічного методу.

В рецензії на концерт гра піаніста отримує високу оцінку, при чому увага звертається не на технічний, а, перш за все, художній бік виконання: «Кілька років триваючі студії у Лешетицького у Відні поглибили його знання, даючи йому чудову здатність познайомитися з ефектами модерністської фортепіанної гри,

⁷⁸ Kurjer Stanisławowski, 1912/1382.

⁷⁹ Kurjer Stanisławowski, 1912/1384.

вийде тепер на відповідні тори [...]»⁸⁰. Через короткий час К. Тарнавська очолила фортепіанний відділ (курс) музичної школи.

Концертні виступи піаністки в Станиславові завжди ставали значною подією для міста, хоча вона не давала сольних концертів, а, зазвичай, брала участь у музичних заходах Товариства ім. С. Монюшка. Вже у вересні 1902 року її виступ на музичному вечорі був дуже успішним, а на першому великому концерті 19 листопада того ж року вона разом з Ф. Ромашканом виконала подвійний фортепіанний концерт C-dur Й. С. Баха і декілька номерів сольної. Із останніх найбільше враження на слухачів справила парафраза «Заклинання вогню» з «Валькірії» Р. Вагнера. Рецензент відзначив, що піаністці притаманна «досконало вирівняна техніка, докладність виконання, правдиво артистичний спокій при надзвичайній музикальності»⁸¹.

Вочевидь, основою репертуару К. Тарнавської були масштабні твори класичної та романтичної музики. Так, 26 жовтня 1903 р. вона виступила на концерті за участю Адама Людвіга, де виконала разом з Вандою Піскозубувною I частину Фортепіанного концерту Р. Шумана та була в числі супроводжуючого ансамблю «Ave Maria» Баха-Гуно (вокальна партія – А. Людвіг). 13 березня 1904 р. у Станиславові відбувся великий філармонічний концерт за участю оркестрів Товариства ім. С. Монюшка та 24-го полку піхоти (зведений симфонічний під керівництвом капельмейстера Ф. Соучека), на якому К. Тарнавська з великим успіхом виконала Фортепіанний концерт № 5 (Es-dur) Л. Бетховена: «Концерт цей, який у фортепіанній літературі з класичної епохи займає одне з перших місць, в інтерпретації панни Тарнавської оживився незвикло, чому найкращим доказом було [те], що наша публіка, попри надзвичайну тривалість того концерту (йде 40 хвилин), з напруженою увагою і з незвиклим, майже невинним зацікавленням вислухала цей твір, а концертантку обдарувала довготривалими оплесками»⁸².

Брала участь Тарнавська і в камерних музичних вечорах як концертмейстер, виступаючи, переважно, із Леоном Гакером. На одному із них, що відбувся в грудні 1903 року, прозвучала Скрипкова соната g-moll Й. Брамса: «Виконання сонати панною Тарнавською (фортепіано) і п[аном] Гакером (скрипка) було правдиво стильове і просто відмінне»⁸³. 17 грудня 1904 року на такому ж вечорі Л. Гакер та К. Тарнавська виконали «Крейцерову сонату» Л. Бетховена. Їхній виступ справив на слухачів «піднесене враження»⁸⁴.

Останній виступ Корнелії Тарнавської в Станиславові відбувся 20 червня 1905 р. Присутні почули дві віртуозні композиції: «Капричіо» Алессандро Льяно і парафраза з опери «Ріголетто» Ференца Ліста. А на пописі музичної школи товариства, що відбувся в останні дні цього місяця, учні й колектив школи попрощалися з викладачкою.

Після К. Тарнавської на чолі фортепіанного відділу школи Музичного товариства ім. С. Монюшка стала **ГЕЛЕНА ОТТМАНУВНА** (Helena Ottmanówna). Про це сповіщалося в хронікальній замітці у часописі «Kurjer Stanisławowski» від 13 серпня 1905 року: «Відділ Тов[ариства] муз[ичного] імені Монюшка залучив на посаду

⁸⁰ Kurjer Stanisławowski, 1902/883.

⁸¹ Kurjer Stanisławowski, 1902/896.

⁸² Kurjer Stanisławowski, 1904/965.

⁸³ Kurjer Stanisławowski, 1903/953.

⁸⁴ Kurjer Stanisławowski, 1904/1006.

керівнички фортепіанного курсу, на місце п[анни] Тарнавської, п[анну] Гелену Оттманувну, вчительку фортепіанної школи проф[есора] Курца зі Львова. Панна Оттманувна є ученицею славного проф[есора] Мікулі і [випускницею] консерваторії Львівської, а в останніх роках вдосконалювалася під наглядом проф[есора] Курца. Музична освіта і викладацький фах панни Оттманувни дають цілковиту гарантію подальшого розвитку музичної школи Тов[ариства] ім[ені] Монюшка»⁸⁵.

Результати педагогічної праці Г. Оттманувни були належно поціновані вже в першому пописі молодших учнів її класу, який відбувся в межах загального музичного звіту музичної школи 18 січня 1906 року. Всі її вихованці «грали дуже добре, демонструючи надзвичайно вмiле керівництво своєї вчительки – яка, хоча тільки дуже короткий час керує фортепіанним курсом, надала докази своєї завзятої праці і отримала визнання з боку батьків»⁸⁶. В подальшому, високу оцінку роботи фортепіанного відділу школи-консерваторії товариства зустрічаємо у черговому дописі про екзамени та пописи учнів у червні 1907 року; в ньому підкреслюється, що юні піаністи не тільки добре володіють фахом, але й показали добрі знання з теорії музики, а деякі навіть гармонії⁸⁷. У червні 1912 р. річні іспити музичної школи відбувалися під головуванням видатного піаніста В. Курца, який належно поцінував працю Гелени Оттманувни: «Проф[есор] Курц був з [успішного] розвитку учениць п[анни] Оттманувни дуже задоволений, при чому кілька разів висловив визнання методу її навчання»⁸⁸.

Концертна діяльність мисткині була у Станіславові досить скромна. Нам вдалося знайти відгуки тільки на кілька заходів, на яких вона виступала:

– на тематичному концерті, присвяченому творчості В. А. Моцарта (17 жовтня 1906 р.), Г. Оттманувна і В. Піскозубувна виконали Концерт композитора d-moll (партія оркестру прозвучала в перекладі для фортепіано). У дописі на концерт гра піаністок відзначена, як взірцева⁸⁹;

– 29 червня 1907 р. на статутному концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка Г.Оттманувна бездоганно виконала Ноктюрн F-dur Ф. Шопена, Етюд Б. Годара і II частину (Allegro scherzando) з Фортепіанного концерту № 2 К. Сен-Санса (у супроводі струнного квінтету). В рецензії на концерт мисткиня характеризується, як «досвідчена піаністка, що володіє різноманітними технічними засобами при великій музичній інтелекції»⁹⁰. Також автор рецензії цілком резонно зауважує, що «рутинна педагогічна праця значно утруднює, безсумнівно, подальше самовдосконалення, однак тільки витривала праця і незвичка сумлінність оберігають вчительок музики від викладацького шаблону і утримують на артистичному рівні, що, властиво, у грі панни Оттманн з приємністю стверджуємо»⁹¹;

– 19 жовтня 1908 р. мисткиня брала участь у концерті соліста Берлінської опери К. Завіловського; виконала кілька п'єс, з яких найбільш вдало прозвучали прелюдії Ф. Шопена;

⁸⁵ Kurjer Stanisławowski, 1905/1038.

⁸⁶ Kurjer Stanisławowski, 1906/1061.

⁸⁷ Kurjer Stanisławowski, 1907/1138.

⁸⁸ Kurjer Stanisławowski, 1912/1400.

⁸⁹ Kurjer Stanisławowski, 1906/1100.

⁹⁰ Kurjer Stanisławowski, 1907/1138.

⁹¹ Там само.

– 19 листопада 1910 р. виступила на «осінньому рауті» товариства «Мурашка»; присутні із захопленням сприймали чудові музичні і поетичні номери, а в дописі були відзначені (серед інших виконавців) «правдивий талант і незвикла техніка у грі п[анни] Оттманувни»⁹². Того ж місяця піаністка взяла участь у Листопадовому вечорі, організованому польським «Соколом» і товариством «Польська молодь», виконавши дві мініатюри Ф. Шопена.

Станиславів Гелена Оттманувна покинула 22 червня 1913 року, а на зміну їй до музичної школи прийшла Яніна Лусаковська.

В «Kurjerze Stanisławowskim» (1913/1456) **ЯНІНА ЛУСАКОВСКА** (Janina Łusakowska) представлена як учениця відомих польських піаністів Александра Міхаловського та Ігнаці Фрідмана (видатний піаніст приїжджав до Львова і працював із учнями найвищих класів Львівського музичного інституту, в якому навчалася дівчина). У дописі на один із пописів закла-

ду вона відзначена як одна із кращих учениць з доброю перспективою: «З-поміж талантів у справі фортепіанної гри на вирізнення заслуговують, перш за все, пані Лусаковська і п[ан] Бик, пара піаністів, майже готова до естради в серйозному того слова значенні. Точність, з якою виконано сонату Моцарта (на 2 фортепіано), а особливо її перші дві частини, була зразкова; сольні номери, так п[ана] Бика (Andante Бетховена і парафраза Шютта), як п[ані] Лусаковської (Мелодія Глюка і етюд Ліста) робили на слухачеві враження гри, цілком упевненої в собі, навіть самостійної, овіяної артистичною повагою і диханням найвищих прагнень»⁹³.

Також піаністка брала участь у різних музичних вечорах, як, до прикладу, 25 вересня 1908 р. – у тематичній лекції-концерті, присвяченій Е. Грігу, 21 лютого 1910 р. – в урочистому вечорі до 100-річчя від дня народження Ф. Шопена.

В листопаді 1908 р. у Львові відбувся концерт учнів вищих класів І. Фрідмана, на якому Я. Лусаковська виконала Фортепіанний концерт Es-dur Ф. Ліста. В дописі на цей захід вказано, що вона – «піаністка вже тепер дуже добра. З її гри пробивається відчуття виконуваного твору, звук м'який і техніка бездоганна»⁹⁴.

В подальшому рецензенти гру Лусаковської оцінювали по-різному: комусь вона видавалася занадто стриманою, мало емоційною, «сухою», однак це враження

Яніна Лусаковська (світлина з часопису «Nowości illustrowane» (1912/44))

⁹² Kurjer Stanisławowski, 1910/1316.

⁹³ Słowo Polskie (wydanie poranne), 1907/297.

⁹⁴ Gazeta Lwowska, 1908/278.

може бути цілком суб'єктивним, особливо якщо дописувачам більше імпонує той тип виконання, що межує з перебільшеним чи навіть романтично-екзальтованим вираженням почуттів (тут слід пам'ятати, що вияв емоційної надмірності не є показником виконавської майстерності). Однак жоден відгук про гру піаністки не заперечує її вдумливого підходу до творів, високої культури звуку, інтелігентності і, звичайно, технічності, без якої на великій сцені виконавцю немає що робити. Прикладом такої характеристики є буквально одне речення-відгук на її виступ у Кракові в 1912 р.: «П[ані] Лусаковска володіє гарною технікою, розуміє речі, які грає правильно, але це все є ще сухе і має небагато витонченості»⁹⁵.

До появи у Станіславові Я. Лусаковска успішно реалізувала себе як педагог (у Львівському музичному інституті та в одній із приватних львівських музичних шкіл)⁹⁶ та концертуюча піаністка (зокрема, 1912 року – у Кракові, Тарнуві⁹⁷, Львові⁹⁸).

У львівському концерті від 4 листопада 1912 р. мисткиня виступала на одному вечорі з відомою співачкою Яніною Королевіч-Вайдовою. Музичний оглядач «Gazety wieczornej» писав: «[...] її знаємо вже з минулорічного виступу. Маю враження, що в техніці молода артистка ще пішла вперед від того часу, не мав би також нічого до зауважень виконання ноктюрну Ліста і краков'яка Падеревського. Однак визнаю широ, що не захопив мене Шопен п[ані] Лусаковскої, місцями занадто нерівний і неспокійний (етюд a-moll), то замало теплий. [...] Але не виключає це [те], що п[ані] Лусаковска поглибить ще в собі ту основу духовну, яка є невід'ємною від того Шопена, який від ста років все більше набуває гігантських рис у судженні цілого світу»⁹⁹.

В анонсі на концерти у Кракові та Тарнуві (8–9 листопада) в часописі «Nowości illustrowane» зазначалося, що вже до цього часу Лусаковска мала «за собою цілу низку дуже вдалих виступів. Рецензії з останнього концерту цієї артистки у Львові підносять одноголосно її відмінну техніку, гаряче співпереживання духу композиції і надзвичайно інтелігентну інтерпретацію»¹⁰⁰.

У Станіславові перший сольний концерт піаністки відбувся 14 жовтня 1913 р., за участю симфонічного оркестру Музичного товариства ім. С. Монюшка. Напередодні концерту часопис «Kurjer Stanisławowski» подав анонс і програму виступу мисткині, при чому в анонсі містилися фрагменти рецензій на її виконання у Львові та Кракові в 1912–1913 роках. Наводимо декілька уривків із даного анонсу:

«“Przegląd” (з дня 23 березня 1912) пише: “П[ані] Лусаковска своєю гарною, тонко трактованою технікою і надзвичайно інтелігентною інтерпретацією справила слухачам велику розкіш естетичну”. [...]

В “Słowie polskiem” (№ 136 від дня 21 березня 1912) читаємо наступні характеристики артистки пера проф[есора] Станіслава Невядомського, який наступного дня після концерту пише: “Після двох років паузи вчора далася чути публіці львівській знову молода піаністка п[ані] Яніна Лусаковска. Добрі риси її гри не змінилися. Гра залишилася чистою і твердою в ритміці і [пальцевому] ударі, біглисть не закриває духовної сторони

⁹⁵ Bylicki F. Koncert p. Waydowej-Korolewiczowej, śpiewaczki i p. Lusakowskiej, pianistki. Nowiny: dziennik powszechny. 1912/258.

⁹⁶ Gazeta Lwowska, 1914/150.

⁹⁷ Nowości illustrowane, 1912/44.

⁹⁸ Gazeta Lwowska, 1912/64; 1912/67.

⁹⁹ Berson S. Przegląd muzyczny. Gazeta wieczorna, 1912/982.

¹⁰⁰ Nowości illustrowane, 1912/44.

виконуваного твору і не розмиває його форму. Експресія природно забарвлює лінію мелодії, в інтелігентному відтворенні цілого слухач без труднощів відчуває талант піаністки і рівень її майстерності”. [Тут слід зазначити, що на березневому концерті у Львові мисткиня виконала Сонату b-moll О. Глазунова і Варіації Л. Бетховена – твори, які, за свідченням рецензента часопису «Gazeta Lwowska» (1912/64), ніколи не звучали із концертної сцени міста].

Рецензія з минулого концертного сезону. Після краківського концерту «Королевіч – Лусаковска» [концерт відбувся 8 листопада 1912 р., напевне, з тією ж програмою, що 4 листопада цього року у Львові]: “Nowa Reforma” (№ 515 від дня 9 листопада 1912). «Піаністка п[ані] Яніна Лусаковска не мусіла ділити звичної долі сателіту [співачки], але з’єднала собі сповнені повагою вияви сердечного визнання: її гра обдумана і глибоко відчута, диспонує великою динамічною шкалою і відзначається повним і соковитим звуком, що ставить її серед [низки] дуже серйозних фортепіанних інтерпретаторів». Д[окто]р Юзеф В. Райсс [Dr. Józef W. Reiss].

Після співучасті в Шопенівському ранку у Львові писала “Gazeta Narodowa” (№ 93 від дня 22 квітня 1913): «[...] Велика і надійна техніка, незвичайно пластичне фразування, темперамент, захоплюючий слухачів, – ці відомі властивості гри п[ані] Лусаковскої, помножені на інші здібності, викликали і вчора сповнені ентузіазму оплески і вияви заслуженого визнання з боку слухачів»¹⁰¹.

У станіславівському концерті (14 жовтня 1913 р.) тільки два твори програми були виконані симфонічним оркестром Музичного товариства ім. С. Монюшка (Увертюра з комічної опери «Віндзорські насмішниці» К. О. Ніколаї та «Сумний вальс» Я. Сібеліуса), всі інші піаністка грала сольо або за участю оркестру (Л. Бетховен – Фортепіанний концерт № 5, Ф. Шопен – Етюди E-dur і c-moll, Ноктюрн Fis-dur і Балада As-dur, Ф. Ліст – Ноктюрн Es-dur, Ф. Ліст–Ф. Шуберт – «Серенада», І. Падеревські – Краков’як; на закінчення концерту прозвучала віртуозна фантазія «Африка» для фортепіано і симфонічного оркестру К. Сен-Санса). В рецензії на концерт висловлено захват від мистецтва піаністки: «Важко [...] сказати, чи індивідуальності п[ані] Лусаковскої більше відповідає музика класична чи найновішої доби, а це хіба може бути найкращим показником [того], що для правдивих артистів музика всіх часів є доступна і зрозуміла і що [вони] не мають вузьких уподобань. Вже під час виконання [...] творів можна було зауважити видатну музикальність п[ані] Лусаковскої. Однак її талант як віртуоза ми змогли оцінити тільки при виконанні творів Шопена. Надзвичайно гарний удар, якому не бракує сили, де йдеться про експресію, виразне ведення кантилені, інтелігентна інтерпретація, додамо до цього бездоганну техніку і взірцеве вживання педалі, що робить нечутними дзвінки тони – такими є переваги гри п[ані] Лусаковскої»¹⁰².

Після цього концерту, що став першим знайомством станіславівських слухачів із піаністкою, Лусаковска виступила ще в кількох музичних заходах Станіславава 1913 року. До прикладу, 19 листопада 1913 р. завдяки артистичним силам Музичного товариства ім. С. Монюшка у Станіславові відбулась прем’єра опери «Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні. Я. Лусаковска взяла участь в оркестровому супроводі опери, виконавши на фортепіано партію відсутньої у оркестрі товариства арфи. В другій половині грудня 1913 р. відбувся статутний концерт Музичного товариства ім. С. Монюшка, на якому піаністка виконала партію фортепіано у Скрипковій сонаті Рубінштейна (партія

¹⁰¹ Kurjer Stanisławowski, 1913/1466.

¹⁰² Kurjer Stanisławowski, 1913/1467.

скрипки – Л. Гакер) та Фортепіанний концерт Es-dur Ф. Ліста. Серед інших учасників вечора найбільше була відзначена саме її гра: «Твір цей [концерт] рідко буває граний через великий ступінь вимог, які композитор окреслює виконавцям. Недавно грав його Ігнаці Фрідман у Берліні при співдії оркестру Блютнера. П[ані] Лусаковска зуміла звиятно вибратися з-поміж рифів, які щетинилися, показуючи перед аудиторією цілий арсенал бездоганної техніки, цілковито чоловічої бравури при однак правдиво жіночому веденні кантилени. Оплескам і оваціям не було кінця, що тільки є доказом жвавої прихильності, яка товаришить цій симпатичній артистці після кожного її виступу»¹⁰³.

Показовим у творчій біографії піаністки став грудневий концерт Музичного товариства ім. С. Монюшка в 1915 р., на якому вона виступила після повернення до Станиславова з Відня (перебувала там, приблизно, рік): «Відразу після перших дрібних творів Шопена переконала нас п[ані] Лусаковска, що перебування у Відні пройшло їй, напевно, над посиленою працею над собою. Перлинки музи Шопена вийшли з-під її пальців, наче пестунчики. Буря оплесків, однак, зірвалася після твору Вебера «Konzertstück», так само ефектним у задумі, як і ефектно виконаним»¹⁰⁴.

В період Першої світової війни Я. Лусаковска часто виступала у добродійних музичних заходах. Так, 21 червня 1916 р. вона взяла участь у великому концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка, дохід від якого пішов на підтримку відпочинкових колоній залізничників; у липні 1916 року разом з іншими станиславівськими музикантами виступила в концертах, проведених для матеріальної підтримки бідних родин евакуйованих із міста залізничників, у польських селах Суха (Sucha) і Макова (Małowa). Грала композиції Ф. Шопена, Ф. Ліста, І. Падеревського: «Виконані артисткою тієї міри, що п[ані] Лусаковска, не обманули сподіваного враження, деякі вийшли просто чудово, як під оглядом технічним, так і відчуття, і розуміння»¹⁰⁵. Успіх і дохід від концерту виявилися такими значними, що артисти вирішили виступити ще в селах Вадовіце (Wadowice), Рабка (сьогодні – Rabka-Zdrój) і Закопане. Так само вона й інші митці виступили в добродійному концерті у Стрию (4 червня 1917 р.), збір коштів від якого пішов на підтримку евакуйованих туди працівників Станиславівської дирекції залізниць. Про її виступ добрий відгук розмістив часопис «Nowa Reforma»: «Успіх мала також і п[ані] Яніна Лусаковска, знана в артистичних колах, як талановита, сповнена бадьорості і з досконалою технікою піаністка. Так само композиції Шопена, як і бравурні Ліста були заграні відмінно»¹⁰⁶.

Участь піаністки в деяких інших концертах у Станиславові та відгуки:

– 12 листопада 1917 р. виступила на одному вечорі зі співачкою К. Бляйхер-Горшовською; виконала Органний концерт Баха-Страдала, Ноктюрн Fis-dur і Скерцо cis-moll Ф. Шопена, Польку Б. Сметани, «Серенаду» Ліста-Шуберта і «Кампанеллу» Ф. Ліста. «Kurjer Stanisławowski» відзначав: «Вже добре відома нам чудова техніка гри, біглисть і чистота удару – захоплювали нас цього разу з новою силою»¹⁰⁷;

– 18 березня 1918 р. – виступу концерті Музичного товариства ім. С. Монюшка, з К. Бляйхер-Горшовською та Л. Гакером. З допису на концерт: «Пані Накс-Лусаковска – досконала

¹⁰³ Kurjer Stanisławowski, 1913/1477.

¹⁰⁴ Kurjer Stanisławowski, 1915/1529.

¹⁰⁵ Nowa Reforma (wydanie poranne), 1916/358.

¹⁰⁶ Nowa Reforma (wydanie poranne), 1917/275.

¹⁰⁷ Kurjer Stanisławowski, 1915/1556.

інтерпретаторка Шопена – приготувала зібраній на концерті публіці правдиву приємність, так вибором програми, до якої увійшли, крім Глюка-Стамбаті «Мелодії», гарної «Баркароли» Рубінштейна та [Угорської] Рапсодії IX Ліста, також Шопена Ноктюрн c-moll, Мазурка h-moll і Полонез As-dur, – як і виконанням цих творів. Правдиво субтельна і майстерна гра п[ані] Лусаковскої захопила всіх»¹⁰⁸;

– 9 листопада 1919 р. мисткиня брала участь у концерті, який входив до заходів Свята станиславівських залізничників.

Стосовно педагогічної діяльності Я. Лусаковскої в Станиславові, то її чудові результати демонстрували учнівські пописи та екзамени. До прикладу, 24–25 червня 1914 року в музичній школі при Товаристві С. Монюшка відбулися пописи юних піаністів, скрипалів та співаків. У дописі «Kurjera Stanisławowskiego» відзначені кращі учні та велика праця вчителів: Я. Лусаковскої (курс фортепіано), Л. Гакера (курс скрипки) і А. Домбровскої (курс вокалу). Лусаковска та її учениця А. Савічевска гарно і ефектно виконали Фортепіанний концерт g-moll Сен-Санса. Цей попис відвідав постійний музичний оглядач і рецензент часопису «Gazeta Lwowska» Е. Вальтер (E. Walter) і, перебуваючи під великим враженням, написав похвальний відгук: «Попис той стояв на такій висоті, що, насправду, Станиславів не потребує соромитися перед Львовом. Добір програми, якість продукції вказували, що в Станиславівському Товаристві музичному працюється дійсно щиро і з запалом. П[ані] Лусаковска, досконала, як знаємо, піаністка зуміла в короткому часі з'єднати собі серця своїх учнів, що виявилось в гарячій овації і приємних презентях»¹⁰⁹. 13 травня 1915 року на річному пописі більшість юних піаністок презентували клас Я. Лусаковскої, що підкреслено в дописі «Kurjera Stanisławowskiego», а сама вчителька отримала слова визнання як талановитий педагог: «Якщо взяти до уваги, що п[ані] Лусаковска веде свій курс тільки від листопада, то тим більше мусить бути визнаний її педагогічний талант [як] керівнички. Впевненість і свобода в грі, високо розвинута техніка, а передо всім розуміння виконуваних композицій – це прикмети, які у всіх молоденьких виконавців можна було, переважно, зауважити»¹¹⁰.

¹⁰⁸ Kurjer Stanisławowski, 1918/1574.

¹⁰⁹ Gazeta Lwowska, 1914/150.

¹¹⁰ Kurjer Stanisławowski, 1915/1549.